

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Kateřina Dunovská

Rozdíly mezi trávením volného času žáků 1. stupně základní školy na
vesnici a v centru města

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 18. 6. 2018

.....

Kateřina Dunovská

Poděkování

Chtěla bych tímto velmi poděkovat paní Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph.D. za její cenné rady, které mi při zpracování bakalářské práce jako vedoucí poskytla. Dále bych ráda poděkovala všem rodičům žáků a učitelům, kteří mi svou participací pomohli při realizaci průzkumu. Velmi děkuji také své rodině a partnerovi, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Volný čas a jeho determinanty	7
1.1 Úvod do problematiky volného času	7
1.2 Funkce volného času	9
1.3 Vliv rodiny na trávení volného času	10
2 Výchova ve volném čase	13
2.1 Pedagogické ovlivňování volného času	13
2.2 Funkce výchovy ve volném čase	14
2.3 Cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase	16
2.4 Požadavky na výchovu ve volném čase	18
2.5 Zájmové vzdělávání	19
2.5.1 Zájmová činnost	20
2.5.2 Odpočinková a rekreační činnost	21
2.5.3 Subjekty podílející se na volném čase dětí	21
2.5.4 Osobnost pedagoga volného času	22
3 Volný čas v prostředí města a vesnice	24
3.1 Definice a dělení prostředí	24
3.2 Vliv lokálního prostředí na jedince	24
3.3 Volný čas ve městě a na vesnici	25
3.4 Volný čas v Pardubicích a Dřítči	27
4 Vývojová psychologie mladšího a středního školního věku	29
4.1 Nástup do školy, školní připravenost a ne/zralost	29
4.2 Vybrané aspekty psychického vývoje mladšího a středního školního věku	30
4.3 Vrstevnická skupina	31
5 Praktická část	33
5.1 Cíle a průzkumné otázky	33
5.2 Popis průzkumné metody	33
5.3 Popis zpracování dat	34
5.4 Popis průzkumného vzorku	34
5.5 Analýza dat	35
5.6 Shrnutí výsledků průzkumu	63

Závěr.....	66
Seznam zkratek.....	67
Seznam literatury.....	68
Seznam elektronických zdrojů.....	70
Seznam grafů.....	71
Seznam příloh.....	73

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma, které se zabývá rozdíly mezi trávením volného času žáků 1. stupně základní školy na vesnici a v centru města. Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že jsem se v minulosti v rámci své pedagogické praxe sama ocitla v obou, mnou zvolených a v této práci porovnávaných, lokalitách a ráda bych se dozvěděla, zdali jsou mé představy o různorodém trávení volného času dětí v těchto různých lokalitách opodstatněné a reálné. Cílem mojí bakalářské práce je v rámci průzkumu, uskutečněného v empirické části, zjistit, zdali a případně jaké jsou rozdíly v trávení volného času dětí na 1. stupni na vesnici a v centru města. Dílčím cílem v teoretické rovině je co nejlépe definovat a vysvětlit pojmy, které s touto problematikou souvisejí.

Volný čas je neoddělitelnou součástí života každého z nás a myslím si, že nejen pro mě je zajímavé dozvědět se, jakým způsobem ho tráví ti nejmladší z nás. Moje práce je rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly v teoretické části se na základě studia odborné literatury zabývají pojmy volný čas, výchova ve volném čase a dále také rozdíly mezi městem a vesnicí a vývojovou psychologií mladšího a středního školního věku. První kapitola volný čas a jeho determinanty se zabývá pojmy volný čas, funkce volného času a vliv rodiny na trávení volného času. Ve druhé kapitole nazvané výchova ve volném čase si objasníme více o pedagogickém ovlivňování volného času, funkcích výchovy ve volném čase, cílech, podmínkách, prostředcích a požadavcích, ale také o obsahu a subjektech zájmového vzdělávání a o osobnosti pedagoga volného času. Třetí kapitola se zabývá rozdíly mezi městem a vesnicí, definujeme si v ní pojmy, jako jsou například prostředí, lokální prostředí nebo také vliv lokálního prostředí na výchovu a volný čas. Poslední teoretická kapitola se zabývá vývojovou psychologií mladšího a středního školního věku. Můžeme v ní nalézt podkapitoly nástup do školy a školní připravenost, vybrané aspekty psychického vývoje mladšího a středního školního věku a dále také podkapitolu o vrstevnické skupině.

Pátá kapitola je empirickou částí této práce. V této praktické části práce jsou prezentovány výsledky průzkumu, který byl realizován pomocí dotazníků předložených rodičům dětí prvního stupně na dvou vybraných základních školách v Pardubickém kraji. Výsledky znázorňují reálný rozdíl mezi tím, jak tráví volný čas děti ve městě a jak děti na vesnici a jaké jsou eventuálně příčiny tohoto rozdílu. Získané výsledky jsou statisticky zpracovány pomocí jednoduchých statistických metod.

1 Volný čas a jeho determinanty

V této kapitole si definujeme pojmy volný čas a také funkce volného času. Dále se v této kapitole budeme zabývat vlivem rodiny na trávení volného času. Vliv rodiny je pro tuto práci důležitý zejména z toho důvodu, že v rámci průzkumu, provedeného pomocí dotazníků v empirické části, byli respondenty rodiče dětí mladšího a středního školního věku. Tato podkapitola je zde zařazena především pro to, abychom si teoreticky vše podložili a lépe pochopili jejich pohled na zkoumanou problematiku.

1.1 Úvod do problematiky volného času

Tuto úvodní kapitolu začneme citátem od Luciuse A. Senecy: "Stěžujeme si, jak máme málo času, ale jednáme tak, jako bychom ho měli nekonečně mnoho." V této větě se skrývá hodně pravdy, a ačkoliv máme mnohdy času dostatek, nakládáme s ním tak neopatrně, že ve výsledku nám nezůstane žádný. To je důležité si uvědomit, a když ne sobě, tak alespoň svým dětem volný čas naplnit tak, aby čas nepřišel nazmar.

Pojem volný čas definovala už spousta autorů a to mnoha různými a mnohdy zcela odlišnými způsoby. Například Hofbauer (2004) jej definoval jako "Čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život." (Hofbauer, 2004, s. 13) Jako přesnější definici však Hofbauer (2004) uvádí volný čas jako: "Činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení." (Hofbauer, 2004, s. 13)

Jinou definici můžeme nalézt například v publikaci Pedagogický slovník, kde je volný čas definován jako: "Čas, se kterým může člověk nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku)." (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 274) Odlišně také definuje tento pojem například Kraus (2006) ve své publikaci Středoškolská mládež a její svět na přelomu století a to jako "Volný čas je všechn čas, který nám zbude po splnění si všech povinností (pracovních, společenských/sociálních a rodinných) a po uspokojení biologických a fyziologických potřeb." (Kraus, 2006, s. 49) Tyto dva koncepty zachycují volný čas jako zbytkovou hodnotu,

v rámci které přichází čas na zájmové aktivity.

Knotová (2011) ve své publikaci dodává, že pro volný čas je příznačná především možnost vlastní strukturace disponibilní doby, to znamená, že si můžeme v rámci pružného režimu sami určit, čemu a kdy se budeme věnovat. (Knotová, 2011, s. 32) Volným časem také lze označit čas, který se nachází mimo čas pracovní (chození do práce či do školy), mimo čas vázaný (plnění lidských potřeb, jako jsou spánek, jídlo, osobní hygiena) a také mimo čas, který využíváme například pro provoz domácnost či na dojíždění. Volný čas následuje po splnění výše uvedených potřeb a povinností a slouží převážně pro činnosti, jako jsou odpočinek, zábava, rozvoj zájmů, zlepšování kvalifikace a jiné zájmové činnosti. Ve většině případů jde o činnosti sebeurčující a sebevytvářející.

V odborné literatuře se například u Hofbauera (2008) objevuje také pojem čas polovolný. Do této kategorie řadíme činnosti, které jsou na hraně mezi časem povinným a vázaným. Tyto činnosti přinášejí člověku radost a zároveň i užitek. Můžou to být jakékoliv ruční práce, kutilství nebo například zahrádkaření. (Hofbauer, 2008, s. 10-11)

Vážanský (1995) uvádí, že velmi důležité je také hodnocení volného času. Podle tohoto autora závisí nejen na časovém rozpětí, ale především na tom, jak tento čas prožíváme. Rozhodujícími činiteli jsou tedy podle něj postoje, motivace a především identifikace. (Vážanský, 1995, s. 28)

"Volný čas dětí a mládeže má své zvláštnosti. Od volného času dospělých se většinou liší: rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti a nezbytností pedagogického ovlivňování." (Pávková, 2008, s. 66). Pedagogickému ovlivňování se budeme věnovat níže.

U dětí je výběr aktivit, které budou ve volném čase vykonávat, navíc omezen mnoha aspekty. Činnosti, které si k trávení volného času dítě vybere, jsou omezeny nejen množstvím volného času, ale i jinými aspekty jako jsou osobnostní předpoklady dítěte, hodnoty rodiny či finance. (Hájek, 2004, s. 30) Nyní si řekneme něco více o vybraných aspektech. Mnohdy rodiče nemají dostatek financí, například na finančně náročný sport či dojíždění na kroužek do jiné lokality. V jiném případě jsou rodiče do večera v práci a dítěti nemohou poskytnout, tolik času, kolik by vyžadovalo. Dalšími aspekty jsou schopnosti a předpoklady. Děti se teprve vyvíjejí a s tím i jejich schopnosti, na rozdíl od dospělých nemohou samy vyrazit na túru

nebo odjet na kurz vaření do jiného města. Stejně jako schopnosti se vyvíjí i preference zájmů, malé dítě nebude mít stejné zájmy jako dospělý člověk. Posledním zvoleným aspektem je lokalita, dítě nemůže jen tak samo odcestovat do jiné lokality, je odkázáno tudíž na místo, kde bydlí, případně na rodiče, které může ovšem omezovat již zmíněný nedostatek času, financí apod. V odborné terminologii je volný čas definován jako doba svobodné volby činností (Dumazedier in Šubrt, 2014, s. 232), ale je naše volba opravdu naprosto svobodná, když máme kolem sebe tolik překážek, které nás mohou omezovat?

V dnešní době je na trendy ohledně trávení volného času kladen velký důraz. Volný čas dětí a mladistvých přitahuje v dnešní době mimořádnou pozornost. Pro děti a mladé lidi znamená dlouhodobou perspektivu do života a výchovy, ale také způsob a šanci na rozvoj a seberealizaci. Volný čas nám umožňuje, aby každý člen mladé generace rozeznal, jak ke svému volnému času přistupovat smysluplně a to nejen dnes, ale i v budoucnu. (Hofbauer, 2008, s. 8)

Ať už je volný čas definován jakýmkoliv způsobem, pro většinu z nás mají slova volný čas mnohdy daleko jednodušší a ve většině případů také výhradně pozitivní vyznění. Tato dvě slova si často spojujeme s oblíbenými činnostmi, pro někoho to může být sport, sledování televize, turistika, čtení, vaření nebo třeba setkávání s přáteli. Každý má ve svém volném čase možnost zvolit si aktivity dle svých preferencí. Všechny tyto aktivity však spojuje fakt, že z těchto aktivit čerpáme novou sílu, radost a dělají nás šťastnějšími.

1.2 Funkce volného času

Stejně jako pojem volný čas, tak i pojem funkce volného času, byl definován různými rozdílnými způsoby i autory. Nyní si uvedeme pojetí dvou autorů, s jejichž komplexními definicemi se ztotožňují nejvíce.

Podle německého autora H. W. Opaschowského je dělení funkcí volného času následující:

- rekreace (zotavení),
- kompenzace (odstranění frustrací),
- výchova a další vzdělávání (i sociální učení),
- kontemplace (smysl života),
- komunikace (sociální kontakty),

- participace (účast na vývoji společnosti),
- integrace (vrůstání do společnosti),
- enkulturace (kulturní rozvoj).

(Hofbauer, 2004, s. 14-15)

Druhým dělením funkcí volného času, která se zdá zajímavá nejen autorce publikace Pedagogické dimenze volného času Knotové, je členění dle Rojka. Rojek (2005) uvádí čtyři hlavní funkce volného času:

- manipulativní (volný čas je sociálním prostředkem stratifikace),
- regulativní (volný čas reguluje životní styl a způsoby),
- identitní (volný čas nám slouží k sociální exkluzi/inkluzi),
- mobilizační (volný čas nám vytváří prostor pro opozici vůči tlaku vyvíjenému společností).

(Knotová, 2011, s. 34)

1.3 Vliv rodiny na trávení volného času

Jak je dobře známo rodina je vždy až na prvním místě a rodinné prostředí proto významně působí na utváření osobnosti dětí. Podle Vyhnákové (2013) je rodina malá primární neformální skupina osob, propojených pokrevně či svazky, která má zcela zásadní a nezpochybnitelnou roli v trávení volného času dítěte. (Vyhnáková, 2013, s. 29) V porovnání například s vlivem školy nebo jiných školských zařízení má působení rodiny své zvláštnosti a specifika. Od rodičů nelze očekávat tak profesionální přístup, jako například od pedagogů. Ve většině případů rodiče toto vzdělání nemají a jednají pouze dle svého nejlepšího vědomí a svědomí.

Mezi členy rodiny, na rozdíl od jiných sociálních skupin, existují velmi silné emocionální vazby, jejich síla a kvalita je podle Bendla (2015) pro působení rodiny na výchovu velmi podstatná. Rodina, ačkoliv si to nemusí připouštět, určuje do značné míry životní styl všech svých členů. To, jak rodina využívá svůj volný čas, je jedním z ukazatelů právě životního stylu. Od rodičů by se měli jejich potomci naučit chápat volný čas jako důležitou hodnotu, naučit se s ní hospodařit a naplňovat ji správnými aktivitami. Rodiče by měli být v tomto směru velmi opatrní, protože jsou pro své děti nejbližšími vzory k napodobování. Oni jsou ti, kteří rozhodují, jak kvalitně a jakými činnostmi bude rodina svůj volný čas trávit. Je proto

velmi žádoucí, aby věnovali pozornost nejen svým zájmům, ale i zájmům svých potomků a podporovali je v zájmových činnostech. (Bendl, 2015, s. 130)

Jak už bylo výše zmíněno, je důležité, aby byli rodiče pro děti pozitivními vzory. Rodina zprostředkovává dítěti první zkušenosti týkající se volného času. Utváří a zakořeňuje v něm návyky a postoje, které si v sobě dítě do budoucna ponese. (Vyhnálková, 2013, s. 29) Pokud umí sám rodič dobře hospodařit se svým volným časem, je zde velká šance, že dítě to bude mít zrovna tak. Pokud staví například práci nebo úklid domácnosti na první místo důležitosti, na hraní s dítětem mu nemusí zbývat dostatek času a dle mého názoru to zcela jistě bude mít na dítě a jeho volný čas vliv.

Velmi důležitou součástí v rámci trávení volného času je především čas, který rodina tráví pohromadě. Na této činnosti se podílejí všichni členové rodiny a sdílí spolu příjemné zážitky z činností, které konají společně. Je důležité si uvědomit, že tyto společné činnosti je nutné přizpůsobit všem členům rodiny tak, aby byly odpovídající věku a dovednostem členů rodiny, ale i zaměření, aby aktivita přinášela užitek všem. Domnívám se, že stejně jako na nedostatek společného trávení volného času, je také nutné dávat si pozor i na přesný opak. Když dítě nemá žádný volný čas pro sebe či pro kamarády, může situace vyznít rovněž nepříznivě. Podle Vyhnálkové (2013) je v rámci trávení společného volného času důležitá nejen kvantitativní stránka, ale především ta kvalitativní. (Vyhnálková, 2013, s. 30)

Rodiče by rovněž neměli příliš lpět na předávání svého koníčku svým dětem. Ačkoliv otce či matku baví určitá aktivita, ať už je to sport nebo například hra na klavír, není povinností dítěte milovat tuto činnost stejně, jako ji milují jeho rodiče. Dále je důležité, aby měly děti kontakt s vrstevníky, proto je také dobré vídat se s jinými rodinami, které mají děti nebo nechat dítě docházet například do školní družiny či kroužků, kde má možnost potkat se se stejně starými vrstevníky. Důležitá je tedy především podpora zájmů dítěte. Od rodiče je očekáváno vhodné nasměrování k zájmovým činnostem, nikoliv nucení do nich. Z vlastní zkušenosti z pedagogické praxe vím, že mnohdy stačí pouze naslouchat. Děti často mluví o tom, co mají rády, co je baví a přály by si dělat.

K podpoře zájmů se, jak všichni víme, váže také podpora finanční, která je u některých druhů zájmových činností (například kroužky) nutná, ale také především podpora psychická ve chvíli, kdy dítě prezentuje své úspěchy v rámci zájmové činnosti, například na závěrečném

vystoupení nebo výstavě. Kromě rodičů se na ovlivňování volného času mohou podílet i prarodiče nebo jiní rodinní příslušníci.

Domnívám se, že organizované aktivity by měly být vybalancovány aktivitami spontánními, a to dle momentálních potřeb dítěte. Děti, zvláště ty menší, by neměly být organizovanou činností příliš přesyceny a měly by mít svůj čas na hraní. Je velmi těžké uspořádat volný čas dítěte k všestranné spokojenosti. Pro rodiče, především na vesnici, kde není mnohdy tolik příležitostí k trávení organizovaného volného času, je škola a aktivity školou nabízené velkou pomocí a řešením.

2 Výchova ve volném čase

Zvláště pro děti, ale věk zde není nijak limitován, je důležitý pojem výchova ve volném čase. Podle Bendla (2015) je pojem výchova ve volném čase jednou ze specifických výchovných oblastí, která má své zvláštnosti. Přes všechny tyto zvláštnosti je velmi důležité, aby byly zachovány všechny základní znaky, které má výchovný proces mít. Nejdůležitější znaky jsou záměrnost a cílevědomost. Zároveň musíme dbát na to, aby bylo výchovné působení ve volném čase nenásilné, citlivé. Nikoho nemůžeme do činnosti nutit, a proto je důležité najít vhodnou motivaci a použít ji místo nátlaku. (Bendl, 2015, s. 121)

Na začátek je důležité vysvětlit si také rozdíly mezi třemi pro výchovu základními pojmy. To jsou: výchova ve volném čase, výchova pro volný čas a výchova volným časem. Pávková (2008) vysvětluje výchovu pro volný čas (jinak řečeno k volnému času) jako zaměřenou především na cíle v oblasti výchovy. Podstatou výchovy pro volný čas je utváření a postupné rozvíjení schopností, dovedností, motivace a také kompetencí pro hodnotné využití volného času. (Pávková, 2008, s. 67) Druhým pojmem je výchova ve volném čase, kde autorka definice bere v úvahu specifické podmínky výchovy. "Je součástí výchovného působení v té části lidského života, o které může člověk relativně svobodně rozhodovat." (Pávková, 2008, s. 67) Poslední třetí pojem výchova volným časem se především zabývá prostředky výchovy. Těmi označuje činnosti ve volném čase, formy, metody, ale také instituce. Také se zabývá obsahovým a institucionálním působením prostřednictvím například médií. Tyto tři pojmy ohledně vyjádření vztahu mezi výchovou a volným časem se tedy zjednodušeně liší především podle toho, zda klademe důraz na výchovné cíle, podmínky nebo prostředky. Podle spoluautorky publikace *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*, je také velmi důležité uvědomit si, že využívání volného času je cílem, podmínkou, ale i prostředkem zároveň. (Pávková, 2008, s. 67)

2.1 Pedagogické ovlivňování volného času

V první kapitole o volném čase byl zmíněn pojem pedagogické ovlivňování volného času. Nyní si vysvětlíme o tomto pojmu více. Podle Hofbauera (2008), se pedagogické zhodnocování volného času se rozvíjí především jako specifická součást systému výchovy a vzdělávání. (Hofbauer, 2008, s. 13)

V publikaci Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy dále Hofbauer (2008) uvádí, že: "Pedagogika volného času poskytuje východiska pro poznání a rozvoj jednotlivých součástí:

- Prostředí, prostor a zařízení, v nichž se tyto aktivity uplatňují a pro jejichž vznik a rozvoj se vytvářejí příznivé předpoklady. (Kde se uskutečňují?)
 - Účastníků jako zájemců o volnočasové aktivity, kteří působí v různých funkcích, na různé úrovni připravenosti, odpovědnosti a účinnosti. (Kdo se účastní a kdo zde působí?)
 - Rysy a tendence výchovného zhodnocování volného času, rozvíjení obsahu a metod činnosti, jimiž se jeho koncepce, cíle a hodnoty v nich obsažené uplatňují ve výchovné a společenské praxi. (Co a jak se zde děje?)
 - Jaká je současnost a výhled výchovného zhodnocování volnočasových aktivit v současných společenských podmínkách? (Oč nadále usilovat?)"
- (Hofbauer, 2008, s. 13)

"Pedagogika volného času dětí a mládeže tak nezůstává u popisu dosavadního obsahu a způsobů realizace aktivit, nýbrž odkrývá nové možnosti, předkládá alternativní řešení a inspiruje jejich uskutečňování v pedagogické praxi." (Hofbauer, 2008, s. 14) Je důležité, aby nadále uplatňovala charakteristiky volného času, především volitelnost a dobrovolnost, díky nimž je umožněno účastníkům či zájemcům o účast umožněno být součástí těchto aktivit. Dle tohoto autora je důležité, aby společnost k volnému času dětí a mládeže přistupovala na všech úrovních řízení s citem a promyšleností. (Hofbauer, 2008, s. 14)

2.2 Funkce výchovy ve volném čase

Poté, co jsme si v jedné z minulých kapitol vymezili pojem výchova ve volném čase, je zde prostor, abychom se mohli věnovat podrobněji také jejím funkcím. Mezi funkce výchovy ve volném čase patří funkce výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. (Pávková, 2014, s. 14)

Funkce výchovně-vzdělávací se zabývá především záměrným ovlivňováním osobnosti vychovávaného. Podle Bendla (2015) dávají podmínky volného času možnosti působení na více stránek osobnosti a to na psychickou, fyzickou, ale i sociální. Dále také na rozvíjení schopností, emocí či volných vlastností. Aby byla výchovně-vzdělávací funkce úspěšná, je

důležité volit takové pedagogické prostředky, které respektují zvláštnosti výchovy ve volném čase. (Bendl, 2015, s. 122) "Výchova ve volném čase dává zejména prostor pro uspokojování a kultivaci potřeb (např. potřeba seberealizace, sociálních vztahů), pro uspokojování, usměrňování, rozšiřování a prohlubování zájmů a pro objevování a rozvíjení specifických schopností." (Bendl, 2015, s. 122) Podle Pávkové (2014) probíhá v rámci zájmových skupin nenásilné sociální učení, při kterém si účastníci osvojují vědomosti a dovednosti žádoucí pro běžný život mezi lidmi. Dále se díky této funkci utváří také vztah k celoživotnímu vzdělávání. (Pávková, 2014, s. 14-15)

Další funkcí je funkce zdravotní. Tou rozumíme, že vše, co děláme, veškeré výchovné působení a aktivity, které vykonáváme ve volném čase, podporují náš zdravý tělesný, duševní, ale i sociální vývoj jedince. Pedagog či vychovatel může k dobrému stavu přispívat například vhodným uspořádáním režimu, zařazení více pohybových aktivit u dětí, které ho mají nedostatek, vedením ke zdravému životnímu stylu, pěstováním hygienických návyků v kolektivu, dodržováním bezpečnosti, utvářením dobrého klimatu a vztahů ve skupině a v neposlední řadě například včasným a spravedlivým řešením případných konfliktů. (Pávková, 2014, s. 15)

Třetí důležitou funkcí výchovy ve volném čase je funkce sociální. Jak se můžeme dozvědět v publikacích Bendla (2015) či Pávkové (2014), sociální funkce je často chápána jako zajištění bezpečnosti či ohlídání dětí v čase mimo vyučování. Sociální funkce však nemá pouze tento jediný význam. Tato funkce pomáhá navazovat rozmanité sociální vztahy, setkávání, hraní určitých sociálních rolí a hledání sama sebe a svého postavení ve skupině. Díky sociální funkci se zlepšuje naše komunikace a probíhá takzvané nenásilné sociální učení. Tato funkce pomáhá také srovnávat mnohdy rozdílné podmínky rodinného prostředí. (Pávková, 2014, s. 15) "Všechny děti mají stejné právo na pozornost a péči pedagoga, na využívání hraček, pomůcek, prostorů a vybavení." (Bendl, 2015, s. 123) Díky této možné na první pohled ne tolik významné funkci se může, dle mého názoru, například do jisté míry pomoci dětem z prostředí rodiny, která je ohrožena vyloučením.

Poslední funkcí je takzvaná preventivní. Tato funkce je dle Pávkové (2014) důležitá zejména pro předcházení negativních jevů. Negativními jevy rozumíme například krádeže, záškoláctví, šikanu, lhaní, agresivitu, drogy, vandalismus, rasismus a spoustu dalších. Když má dítě dostatek vhodně zvolených aktivit, svým zájmům se rádo věnuje a rodinné prostředí

funguje, jak má, je velmi nepravděpodobné, že podlehe špatným vzorům a některým z negativních jevů. (Pávková, 2014, s. 16) Druhů prevence rozlišujeme několik, primární, sekundární a terciární. Prevence primární je, dle odborníků, ta nejúčinnější a nejsnadněji uskutečnitelná. Předejít vlivu negativních jevů je totiž o mnoho snazší než je složitě napravovat. (Pávková, 2014, s. 16)

Pojetí a význam funkcí výchovy ve volném čase se měnilo už v průběhu našeho historického vývoje. První instituce, které měly za úkol poskytovat péči dětem školního věku v čase po vyučování, vznikaly již během 19. století. Byly to různé spolky, dobročinné organizace, charita, nebo později také takzvané obecní útulky. Dle Bendla (2015) se zaměřovaly především na práci s dětmi z chudých rodin, tudíž byla jejich funkce zejména sociální. Tyto děti bylo třeba hlídat, dále poskytnout nejzákladnější stravu a také zaměstnat je užitečnou činností, aby nezlobily. Toto původní pojetí se v průběhu vývoje změnilo, v současnosti je za nejvýznamnější funkci výchovy považována funkce výchovně-vzdělávací. Ostatní funkce tím ovšem neztrácejí na významu. Vše je vždy především ovlivňováno a usměrňováno na základě výchovně-vzdělávacích záměrů. (Bendl, 2015, s. 124)

Měli bychom si zapamatovat především to, že všechny výše uvedené funkce se v běžném životě prolínají. Instituce, které se výchovou ve volném čase zabývají, je naplňují v různé míře, protože každá instituce má z určitých důvodů jako priority jiné potřeby a tudíž také užívá rozdílné míry funkcí.

2.3 Cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase

Pojmy, kterými se budeme zabývat v této podkapitole, jsou v pedagogickém odvětví velmi důležité. Jsou jimi cíle, podmínky a prostředky výchovy. Každý pedagog si musí určit své cíle neboli výchovné cíle svého výchovného působení. V praxi to vypadá tak, že si musí vytyčit, čeho chce u vychovávaných či vychovávaného dosáhnout a jaký je jeho konkrétní cíl. Podle Bendla (2015) je základním znakem výchovy především cílevědomost. Aby byly stanoveny přiměřené cíle, je důležité znát podmínky, ve kterých má výchovný proces probíhat. Pedagog dále volí vhodné pedagogické prostředky, a to především podle stanovených cílů, ale také s přihlédnutím k podmínkám výchovy. (Bendl, 2015, s. 124)

Čábalová (2011) ve své publikaci *Pedagogika* uvádí, že cíle výchovy významně ovlivňují kvalitu samotného procesu výchovy. Cíle by měly být orientovány na základní výchovně-vzdělávací hodnoty. Dále se v publikaci zmiňuje o historickém kontextu, ve kterém již J. A. Komenský ve svém díle *Didaktika* zdůrazňoval důležitost cílů právě ve vzdělávání a výchově. Cíl pokládal za důležitější než prostředky samotné. (Čábalová, 2011, s. 43)

Výchovné cíle lze správně formulovat podle různých hledisek, ať už je to věk, druh instituce, druh činnosti nebo jiné aspekty. Cíle dělíme na dílčí, obecné a specifické. Jako obecný cíl výchovy ve volném čase je uváděno, aby se vychovávaný naučil hospodařit se svým volným časem, uměl ho oceňovat jako životní hodnotu a uměl ho správně využívat. Z tohoto obecného cíle se postupně dostáváme k cílům dílčím, kterými můžou být například kultivace potřeb, naučit se efektivnímu odpočinku, celoživotně se vzdělávat a mnoho a mnoho dalších. Pedagog by měl výchovné cíle formulovat a promýšlet na základě vztahu k plánovaným činnostem, to znamená například, co se mají děti naučit, co rozvíjet nebo co má být upevněno. (Pávková, 2014, s. 17-18)

Podle Pávkové (2014) je pro správnou volbu cílů a prostředků velmi důležitá znalost podmínek výchovného procesu. Podmínky rozlišujeme na vnitřní a vnější. Vnitřními podmínkami jsou například věk a individuality vychovávaných, vnější se týkají materiálního vybavení, prostorů, ale také osob, které výchovu nějakým způsobem ovlivňují. Při volbě cílů a podmínek se může setkat pedagog volného času často s komplikacemi v podobě nesourodosti skupin. Zatímco učitel pracuje velmi často s jednou věkovou skupinou, pedagog volného času nebo vychovatel pracuje s jedinci různého věku. Může to být na táboře, v zájmovém kroužku nebo i v dětském domově. V tomto případě je velmi důležité znát věkové odlišnosti a zvláštnosti. Volba cílů a prostředků je v těchto případech mnohem náročnější. Činnost musí být přiměřená a přínosná pro všechny zastoupené věkové skupiny. Také vnější podmínky mají své odlišnosti, prostory jsou rozmanité a požadavky na vybavení se mění v závislosti na povaze instituce. Těchto odlišností týkajících se vnitřních a vnějších podmínek je v pedagogické sféře mnoho a je nutno na ně nahlížet individuálně. (Pávková, 2014, s. 18-19)

Aby bylo cílů dosaženo, užívá pedagog takzvané výchovné prostředky. Souhrnně řečeno, výchovnými prostředky jsou nazývány všechny předměty a jevy, které jsou užívány k dosažení výchovných cílů. Pod tento pojem lze zahrnout obsah výchovy, výchovné subjekty,

výchovné metody, ale také subjekty výchovy, kterým se budeme věnovat v jedné z dalších podkapitol. (Pávková, 2014, s. 19)

Obsah výchovy se dá popsat z několika různých hledisek, ať už je to věk, podíl složek výchovy nebo třeba funkce výchovné instituce. Co bude obsahem vyučování, je do značné míry určeno pevně základními pedagogickými dokumenty a je tedy závazné. Oproti tomu obsah výchovy ve volném čase takto striktně a závazně vymezen není. Podle Bendla (2015) by to ani nebylo možné, jelikož se od sebe jednotlivé subjekty velmi liší, ať už cíli či podmínkami. To dává pedagogům velkou volnost při stanovování a výběru obsahu, ale na druhou stranu i velkou odpovědnost za své činy. (Bendl, 2015, s. 126)

Důležitými prostředky výchovy jsou také její formy a metody. Jsou to způsoby, kterými lze dosáhnout námi předem stanovených cílů. Tyto metody a formy můžeme třídit dle několika různých hledisek, ale co je důležité, jsou stejně jako obsah výchovy velmi rozdílné, a to například v porovnání přístupu učitele a vychovatele. (Pávková, 2014, s. 20-21)

2.4 Požadavky na výchovu ve volném čase

Pro správné naplnění výchovných cílů je důležitá a zcela nezbytná znalost podmínek výchovy a zároveň vhodný výběr výchovných prostředků. Pedagog musí respektovat určité požadavky, které mu dále napomůžou ke zvolení vhodných postupů. Jak Bendl (2015) uvádí, některé z požadavků formuloval už Komenský ve svých pedagogických spisech a publikacích. Jsou to například postup od blízkého ke vzdálenému, od konkrétního k abstraktnímu nebo od známého k neznámému. (Bendl, 2015, s. 128)

Požadavky na výchovu bývají v míře obecnosti různé, mezi ty nejobecnější patří humanita, demokratičnost, vědeckost a spojení teorie s praxí. Tyto požadavky bývají označovány jako pedagogické principy. Konkrétní požadavky bývají označovány jako pedagogické zásady, patří mezi ně například cílevědomost, názornost, trvalost. (Pávková, 2014, s. 23)

Stejně jako jiné oblasti má i výchova ve volném čase své specifické požadavky. Patří mezi ně například požadavek dobrovolnosti, pedagogického ovlivňování, aktivity, seberealizace, pestrosti, sociálního kontaktu apod. (Pávková, 2014, s. 23-24)

Nyní si o nich vysvětlíme něco více. Mezi nejzákladnější požadavky patří již zmíněné pedagogické ovlivňování volného času a dobrovolnost. Pedagogické ovlivňování volného času znamená podle Bendla (2015) citlivé, nenásilné, ale zároveň cílevědomé vedení k racionálnímu využívání volného času. Právo, aby děti mohly užívat svůj volný čas, je pevně dáno Úmluvou o právech dítěte. Požadavek dobrovolnosti vychází z podstaty volného času, který je chápán jako doba svobodné volby činností. Naše účast na volnočasových aktivitách musí tedy být dobrovolná. K účasti na zájmových činnostech by nikdy nemělo být užíváno příkazů. Oba uvedené požadavky můžou být zdánlivě v rozporu. Na jedné straně pedagogické ovlivňování volného času člověka, na druhé straně jeho dobrovolná chuť se účastnit činnosti. Tento rozpor je ovšem pouze zdánlivý. Ve správném přístupu pedagoga se skrývá jeho řešení. Správný pedagog do aktivit ve volném čase nenutí, nýbrž účastníky motivuje tak, že například vhodně upraví prostředí, zvolí činnost, sežene a připraví pomůcky. Dalším způsobem vhodné motivace mohou být vlastní zkušenosti s aktivitou nebo ukázky předešlých výsledků činnosti. Správný pedagog by si měl poradit se situací tak, aby jím nabízený program odpovídal nejen přáním, potřebám, a zájmům vychovávaných jedinců, ale i jejich schopnostem. (Bendl, 2015, s. 128-129)

Z faktu výše popsaného vyplývá, že vhodná motivace je základním kamenem práce pedagoga volného času či vychovatele. Jejich práce může být brána jako zábavná a jednoduchá, ale domnívám se, že opak je pravdou. Jejich práce zajímavá a zábavná jistě je, ale z vlastní zkušenosti vím, že otázka motivace je mnohdy komplikovanější, než se zdá. Když není motivace zvolena správně, děti se činností nebudou chtít účastnit a snaha pedagoga vyjde vniveč.

Mimo již zmíněné důležité požadavky na pedagogické ovlivňování a dobrovolnost, zmiňuje například Pávková (2014) ve své publikaci také požadavky na jednotu a specifčnost, aktivitu, seberealizaci, pestrost a přitažlivost, odpočinek a rekreační zaměření, citlivost a citovost a v neposlední řadě také na sociální kontakt. (Pávková, 2014, s. 24-26)

2.5 Zájmové vzdělávání

V této podkapitole se budeme věnovat pojmům zájmová činnost, odpočinková a rekreační činnost, subjekty podílející se na volném čase dětí a také osobnosti pedagoga volného času. Podrobněji si vysvětlíme, co zájmová činnost zahrnuje, na čem je založena a také jaké jsou

její formy organizace. V rámci odpočinkové a rekreační činnosti si vysvětlíme, jak důležitá tato aktivita je a to především pro děti a mládež. Poté si definujeme, kdo je to pedagog volného času a jaké další instituce a subjekty se na volném čase dětí podílejí.

2.5.1 Zájmová činnost

Důležitou a neopomenutelnou podmínkou pro trávení volného času v rámci volnočasových aktivit je zájem. Všechny volnočasové činnosti jsou na principu zájmu založeny. Podle Hájka (2008) jsou zájmy nejčastěji vyvolávány potřebami, ale neztotožňují se s nimi. Jejich vztah je oboustranný. Naše zájmy se dále rozvíjejí na základě našich již existujících potřeb. Zájmy umožňují správné uspokojování potřeb a zároveň svým působením ovlivňují charakter a vznik potřeb dalších. V rámci výchovného působení dochází prostřednictvím obsahu činností nejenom k uspokojování potřeb již existujících, ale i pedagogickému regulování dle požadavků společnosti. To vše probíhá v souladu s dispozicemi jednotlivců. Zájmy lze dělit podle úrovně činnosti, časového trvání, koncentrace, společenské hodnoty a také podle obsahu. (Hájek, 2008, s. 166)

Zájmová činnost je obsahem nabídky, kterou nabízí školská zařízení zájmového vzdělávání, ale i další subjekty, které naplňují volný čas dětí. Rozděluje se na pravidelnou činnost (zájmové útvary) nebo na příležitostnou činnost (exkurze, vycházky, soutěže, olympiády). Zařízení tvoří pro skupinovou činnost podmínky v zájmových útvarech (kroužky, soubory, kluby, oddíly) nebo také pro podmínky pro individuální uspokojování zájmů. To znamená při větší nabídce spontánních aktivit ve střediscích pro volný čas dětí a mládeže. Některé činnosti lze realizovat i hromadnou formou (slavnosti, sportovní akce). (Hájek, 2008, s. 168)

Formy organizace zájmových činností vyplývají z požadavků a charakteru různých subjektů, v nichž jsou činnosti realizovány. My je dále můžeme třídit podle různých hledisek. Podle stupně organizovanosti mohou být děti organizovány v různých útvarech, a to pod přímým vedením pedagoga (zájmové útvary: kroužky, soubory, kluby, oddíly) nebo se samy věnují spontánním činnostem. Při těchto spontánních činnostech zařízení pouze poskytuje vhodné podmínky a prostředí (můžou to být například herny, internetové kavárny, volně přístupná sportoviště v areálech škol a mnohá další). (Hájek, 2008, s. 168)

2.5.2 Odpočinková a rekreační činnost

Odpočinkové a rekreační činnosti mají, stejně jako ty zájmové, čistě volnočasový charakter. Jejich smyslem je zregenerování sil a odstranění únavy. Relaxace je pro naši fyzickou, ale také psychickou stránku nepostradatelná a na rozdíl od nás dospělých, kteří na ni mnohdy zapomínáme, děti v sobě únavu potlačit neumí. Pokud bude dítě přetěžováno, může u něho docházet k poruchám chování či k neurotickým poruchám. (Vyhnálková, 2013, s. 49-50)

Podle Pávkové (2001) a kolektivu v běžném životě pojmy rekreace a odpočinek příliš neodlišujeme, ale při výchově mimo vyučování je rozlišení důležité a tyto dva pojmy určitě nenesou stejný význam. Odpočinkové činnosti mají být klidné a fyzicky i psychicky nenáročné, zatímco činnosti rekreační by měly být spojeny s fyzickou aktivitou, nejlépe na čerstvém vzduchu. (Pávková, 2001 s. 87)

Ke zvolení správné formy obsahu odpočinkové či rekreační činnosti by měl pedagogický pracovník dbát na vnitřní, ale i vnější podmínky výchovy. Opravdu důležitým požadavkem je respektování věkových zvláštností. Odpočinkové a rekreační činnosti mohou být organizovány hromadně nebo spontánně podle individuálních potřeb. Ideální je, aby každé dítě dělalo činnost dle svého přání. Pokud to není možné, měl by pedagogický pracovník volit činnost s ohledem na většinové přání dětí a jejich únavu. (Pávková, 1999, s. 89)

Při vedení dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu mohou být odpočinkové i rekreační činnosti opravdu účinným způsobem. Dá se jimi předcházet zdravotním potížím, které vznikají při nedostatku pohybu. Správnému odpočinku a rekreaci by se dítě mělo postupně naučit. (Vyhnálková, 2013, s. 51)

2.5.3 Subjekty podílející se na volném čase dětí

Na volném čase dítěte se kromě rodiny podílí nemalé množství jiných institucí a subjektů. Jedním z nejdůležitějších subjektů je škola. Ačkoliv primárním úkolem školy je poskytnout dětem vzdělání, domnívám se, že propojení vyučování a zájmových činností přináší dobré výsledky, a to v obou oblastech. To, že se dítě zajímá o konkrétní předmět, může být silnou motivací pro zájmovou činnost v této oblasti. Když například dítě baví tělocvik, je velká

šance, že u něho bude mít úspěch kroužek se sportovním zaměřením, stejně tak to může být i s výtvarnou výchovou a následným navštěvováním umělecké školy.

Kromě školy se na volném čase dětí podílí také velké množství jiných institucí. Jsou to tzv. školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Školská zařízení lze dle Pávkové (2014) dělit na tři podskupiny. Jsou jimi: školská zařízení pro zájmové vzdělávání, školská výchovná a ubytovací zařízení a školská zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Školská zařízení pro zájmové vzdělávání zahrnují školní družinu, školní klub nebo také střediska volného času. (Pávková, 2014, s. 34-54)

Mezi další subjekty, které se zabývají výchovou ve volném čase, patří obce, nízkoprahová centra a nestátní neziskové organizace, zejména spolky jako jsou Junák, Pionýr, Sokol a dále také zájmové spolky, která se zaměřují na pobyt v lese a zálesáckou činnost. Mezi ty patří Liga lesní moudrosti, Zálesák apod. Mezi spolky, které se zabývají přírodou a ekologickými aktivitami, patří například Duha nebo Brontosaurus. Dále máme v České republice spolky v oblasti umělecké, společenskovední a technické činnosti. Možností trávení volného času je opravdu více než dosti a záleží na konkrétním dítěti a jeho rodiči, jakou z aktivit zvolí jako svou cestu k plnohodnotnému trávení volného času. (Pávková, 2014, s. 55-56)

2.5.4 Osobnost pedagoga volného času

"Podle zákona o pedagogických pracovnících je pedagogickým pracovníkem osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. Předpokládá se přímé působení na vychovávaného, vzdělávaného jedince." (Pávková, 2008, s. 130) Takto definuje pedagogického pracovníka Pávková (2008) v publikaci Pedagogické ovlivňování volného času. Výše zmíněný zákon o pedagogických pracovnících, je zákon č. 563/2004 Sb., a to ve znění pozdějších předpisů. Předpokladem pro výkon této funkce jsou plná způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace, bezúhonnost a také zdravotní způsobilost. (Hájek, 2008, s. 207)

Podle Hájka (2008) jsou to nejen zmínění profesionální pedagogové, ale také nadšenci, kteří při vedení svých zájmových kolektivů dosahují značných úspěchů a dokážou své následovníky strhnout ke svému zájmu. (Hájek, 2008, s. 163) Ačkoliv se na první pohled zdá toto tvrzení jako nesporný fakt, který by měl fungovat vždy a všude, mnohdy tomu tak není.

Sama jsem se v minulosti setkala se zkušeností, že zájmovou činnost vedl někdo, kdo bral tuto činnost pouze jako přivýdělek a chyběl mu pro aktivitu jakýkoliv zájem a zapálení. Nelze se potom divit, když některé děti nechtějí dále docházet na aktivitu, kterou si třeba i samy vybraly, ale postupem času jejich zájem v souladu s nezájmem lektora uvažá. Osobnost pedagoga/lektora je velmi důležitá a domnívám se, že tuto profesi by neměl vykonávat nikdo bez opravdového zájmu a nadšení.

Pávková (2008) v publikaci *Pedagogické ovlivňování volného času* rozděluje osobnost pedagoga volného času/vychovatele do tří skupin. Jsou jimi pozitivní obecně lidské vlastnosti, vlastnosti zvláště důležité pro pedagogy a v neposlední řadě specifické požadavky pro vychovatele a pedagogy volného času. (Pávková, 2008, s. 132) Osobnost lektora či pedagoga by v sobě měla nést určité specifické zvláštnosti a požadavky jakou jsou například: citlivost, empatie, tolerance, pohotovost, přirozená autorita, tvořivost a mnohé další. (Hájek, 2008, s. 177)

3 Volný čas v prostředí města a vesnice

V této kapitole si definujeme pojem prostředí. Charakterizujeme si jeho dělení, povíme si více o prostředí lokálním a jeho vlivu na jedince. Dále se budeme zabývat volným časem na vesnici a ve městě a poté volným časem v konkrétních lokalitách našeho průzkumu (Dřítěč, Pardubice).

3.1 Definice a dělení prostředí

Kraus (2001) zahrnuje do prostředí člověka mimo hmotných předmětů také nezbytné vztahy. Je to určitý duchovní systém, který v sobě zahrnuje prvky, jako jsou umění, morálka a mnohé další. Prostředí definuje jako určitý prostor, který je vymezen a obsahuje podněty, které jsou nezbytné pro osobnostní rozvoj. (Kraus, 2001, s. 99)

Typologií prostředí je podle Krause (2001) několik a jsou děleny různými způsoby, například podle velikosti prostoru to jsou: makroprostředí, regionální prostředí, lokální prostředí a také mikroprostředí. Další dělení může být podle povahy činností rozděleno na pracovní, obytné a rekreační. Podle podílu člověka na přirozené a umělé, či podle charakteru na přírodní, společenské, sociální nebo například prostředí kulturní. Podle teritoria na venkovské, městské, velkoměstské a globální prostředí. (Kraus, 2001, s. 100)

Ať už je prostředí jakéhokoliv typu, je důležité vědět, že se vždy skládá ze dvou stránek, a to z materiální a sociálně psychické. Materiální stránka je věcná a prostorová, zatímco sociálně psychologická je osobnostně vztahová. (Kraus, 2001, s. 102) Druhů a rozlišení různých prostředí existuje opravdu mnoho, my se však budeme dále zabývat pouze prostředím lokálním.

3.2 Vliv lokálního prostředí na jedince

Dle Klapilové (1996) chápeme lokální prostředí jako vymezený prostor, na kterém žije určitá skupina lidí, kteří se vyznačují společným způsobem života. (Klapilová in Čábalová, 2011 s. 207) Lokálním prostředím tedy může být město, vesnice, sídliště, v dnešní době oblíbené satelitní městečko nebo například kampus školy. Každé lokální prostředí má také svá specifika a znaky, kterými se odlišuje od jiných. Velmi důležitým znakem jsou sociální vztahy v něm. Dále také společné zvyky, normy a sociální kontrola. To, jaké lokální prostředí je

a jaká specifika má, to vše působí na výchovu a také socializaci člověka. Na základě právě těchto specifik je člověk různými prostředky usměrňován a naváděn k určitému chování, které je specifické právě pro danou lokalitu. (Čábalová, 2011, s. 207)

Mezi znaky lokálního prostředí řadí Čábalová (2011) rozlohu, ohraničenost, blízké kontakty, propojenost s prostředím, tradice, zvyky a také majetkovou a profesní srovnatelnost. Podle této autorky typy lokálního prostředí působí na osobnost dítěte a určitým směrem ji formují. Hlavní rozdíly v chování a vlastnostech dětí se nacházejí v sociální přizpůsobivosti, v konzervatismu, v množství a kvalitě sociálních interakcí a také v profesní orientaci a životních aspiracích. Podle již zmíněné autorky je pro získání kvalitního pedagogického působení velmi důležité to, aby pedagogičtí pracovníci a rodiče analyzovali rodinné, ale i lokální prostředí a dále také sociální skupiny a vztahy v nich. (Čábalová, 2011, s. 208-209)

Podle Krause (2001) dnes už nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se narodíme a ve kterém žijeme, na nás zanechává stopy a také nás v určité míře (individuální na základě jiných okolností) poznamenává a ovlivňuje. (Kraus, 2001, s. 103) Od A. I. Bláhy (2001) pochází pojem sociální dědičnost. Tímto pojmem chtěl vyjádřit, že vedle geneticky přenášených dispozic mají svůj vliv také určité způsoby chování v daném prostředí. (Bláha in Kraus, 2001, s. 103) Vlivy prostředí mohou jednání člověka podpořit nebo být překážkou, jeho jednání formovat či mít signální funkci, to znamená vyvolávat určité jednání. (Kraus, 2001, s. 105)

Když se budeme zabývat úlohou prostředí ve výchově, funkce, které zastává, jsou právě dvě. První funkce je situační, prostředí v tomto případě vytváří jakousi kulisu. Tato kulisa a podmínky kolem mají schopnost působit ve směru výchovného úsilí. Druhá funkce je výchovná, neboli formovací. Tato funkce pojednává o skutečnosti, že se v každém prostředí chováme trochu jinak. Podle ní právě konkrétní prostředí ovlivňuje naše jednání a podílí se na osobnostním rozvoji. (Kraus, 2001, s. 106-107)

3.3 Volný čas ve městě a na vesnici

Volný čas má mnoho podob. S definicemi volného času jsme se seznámili v jedné z kapitol předchozích a nyní se zaměříme na rozdíly ve vztahu město a vesnice. Dle mého názoru bývá vesnice mnohdy omezenější v možnosti výběru volnočasových aktivit a to hlavně, co se

organizovaných činností týká. Ať už se jedná o sport, technický kroužek, zpěv, kreativní činnosti nebo jakoukoliv jinou aktivitu, vesnice velmi často nemá adekvátní prostředky, ať už jsou to finance či například prostory k tomu, aby mohla takovéto aktivity zařizovat. Tato má domněnka se opírá také o tvrzení Gulové (2002), že především v menších obcích nemají děti mnoho možností, jak trávit svůj volný čas. V publikaci Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času tato autorka uvádí, že, děti k rozvoji svých schopností a zdokonalování svých dovedností, musí za lepší nabídkou mnohdy dojíždět do větších měst. (Gulová in Němec, 2002, s. 117)

Ve velkém množství případů je na vesnici zodpovědnost za organizované aktivity pro děti a mládež na bedrech místní školy, farnosti, neziskových organizací či spolků. Jak jsem měla za své krátké pedagogické působení v různých institucích možnost zjistit, pokud škola nebo jiná, na konkrétní vesnici působící, organizace nenabídne dostatek organizovaných volnočasových aktivit, jsou rodiče často nuceni vozit děti do nejbližšího města, aby byl organizovaný volný čas dětí naplněn dle jejich představ. Jak už bylo zmíněno v kapitole o volném čase, ne každý rodič si může dovolit vozit dítě mimo vesnici, ať už z finančních, časových nebo jiných důvodů. V tomto případě nastává otázka, zdali dítě může trávit svůj volný čas smysluplně i bez organizace a institucí.

Můj osobní názor je, že prostředí je velmi důležitým aspektem pro trávení volného času. Když se budeme snažit odpovědět si na otázku, zdali dokáže dítě trávit svůj čas smysluplně i samo (bez navštěvování různých organizací), naše odpovědi budou velmi záležet na individuálním vývoji a schopnostech konkrétního dítěte, ale také především na lokálním prostředí, ve kterém toto dítě žije. V dnešní době, kdy, jak všichni víme, není ve světě příliš bezpečno a na dítě mohou číhat nejrůznější nástrahy, je velký rozdíl, zda půjde o dítě z malé vesnice, kde se všichni znají a kde má ke svým hrám přístupný blízký sad, zahradu nebo prolézačky nebo o dítě z velkého města, které může být plné nástrah a dítě je v rámci bezpečnosti omezeno například pouze na prostor mezi stěnami bytu v panelovém domě, kde bydlí spolu s rodiči, protože samotného ho ven nepustí. V tomto případě hraje opravdu velkou roli právě bezpečnost a povaha lokálního prostředí, ve kterém dítě žije.

Na druhou stranu je dle Gulové (2002) idylka vesnice mnohdy zkreslená. Tato autorka uvádí, že je mnohdy důležité si uvědomit, že i v malých obcích existuje problematika drog, kriminality nebo také bezprizornosti. (Gulová in Němec, 2002, s. 117) Právě bezprizornost

může být dle mého názoru důsledkem nevhodného trávení volného času či nedostatku zájmových činností pro děti a mládež v dané lokalitě.

Podle Gulové (2002) je také důležité, zvláště na vesnicích, aby lidé lpěli na tradicích. Tradičními možnostmi na vesnici jsou, kromě trávení volného času ve školských zařízeních, neziskových organizacích či různých spolcích, také například činnosti v rámci hasičských sborů, tábornických organizací, tradičních uměleckých souborů (především na Moravě), skautu, Sokola a jiných dalších. (Gulová in Němec, 2002, s. 118)

3.4 Volný čas v Pardubicích a Dřítči

V praktické části této práce se budeme věnovat dvěma lokalitám, mezi kterými budu pomocí průzkumu hledat rozdíly v trávení volného času dětí na prvním stupni základní školy. Těmito lokalitami jsou: centrum města Pardubice a obec Dřítč, která je vzdálena asi 10 kilometrů od tohoto města. Dopravní spojení mezi těmito lokalitami je zajištěno několika různými dálkovými autobusy a také jednou linkou městské hromadné dopravy města Pardubice. Polohu obou těchto lokalit naleznete v příloze této práce.

Jak se jistě předpokládá, v Pardubicích, které jsou krajským městem o přibližně 90 tisících obyvatel, se nabízí spousta různých možností, jak mohou trávit děti a mládež svůj volný čas. V Pardubicích můžeme najít nejrozličnější typy organizací, jsou to například školy a školská zařízení, nestátní neziskové organizace, sociální služby nebo různé komerční organizace. My si nyní vyjmenujeme, jaké různorodé možnosti děti v blízkosti městské školy mají. Co se týče sportu, je zde nabídka opravdu pestrá. Děti a mládež se mohou věnovat míčovým sportům (basketbal, florbal, americký fotbal, fotbal, hokejbal, volejbal, kin-ball a dalším), zimním sportům (bruslení či lední hokej), vodním sportům (kanoistika, plavání, potápění, veslování a další), atletice, gymnastice, bojovým uměním, šachům, airsoftu, horolezectví na lezecké stěně, hasičskému sportu a mnohým dalším sportovním odvětvím. Mimo sportu se mohou věnovat i hudbě (hra na různorodé nástroje, zpěv), různým druhům tanců, výtvarným aktivitám, jazykovým kurzům, modelářství, ručním pracím, turistice, Junákovi, informatice, technice nebo například záchrannářství. Mimo těchto aktivit se ve městě nachází různé kluby a spolky jako jsou domy dětí a mládeže, církevní spolky a v neposlední řadě spousta hřišť, sportovních areálů a také skatepark.

Na rozdíl od Pardubic má obec Dříteč pouhých (k roku 2018) 458 obyvatel. Je tedy předem jasné, že se velkému městu nemůže různorodostí a množstvím aktivit rovnat. Nyní si ale povíme, jaké možnosti děti a mládež z této obce mají a jaká je nabídka činností jim určená. Základní a mateřské škola, kde byl realizován průzkum, nabízí nejen školní družinu, ale také na malou obec velmi různorodou nabídku kroužků a to nejen pro základní, ale i pro mateřskou školu. Patří mezi ně například: zpěv, keramika, angličtina, golf, práce na počítačích, atletická příprava, čtenářský klub a mnohé další. Kromě této školy, působí v obci také fotbalový klub Sokol Dříteč, hasičské sdružení a v neposlední řadě také Občanské sdružení Dříteč, z.s. Mezi akce, které v nedávné době proběhly, nebo mají proběhnout v této obci, patří například: příměstský tábor, koncert malých hudebníků, dětský den, slavnost malých zpěváků, prázdninový kemp nebo pálení čarodějnic. Zdá se, že tato obec je na svou rozlohu a počet obyvatel, co se aktivit nejen pro děti týká, velmi aktivní.

Zdali děti tyto výše vyjmenované aktivity a činnosti využívají a v případě, že ne, tak z jakého důvodu, se dozvíme z výsledků průzkumu v praktické části této práce.

4 Vývojová psychologie mladšího a středního školního věku

V této kapitole se zaměříme na vývojovou psychologii mladšího a středního školního věku. Charakterizujeme si problematiku nástupu do školy, školní připravenost, zralost a nezralost. Dále si také vysvětlíme více o vybraných aspektech psychického vývoje dětí mladšího a středního školního věku. Budeme se zabývat pojmy, jako jsou morálka, sebepojetí nebo například identita. V poslední podkapitole se budeme zabývat vrstevnickou skupinou. Důvodem proč byl namísto klasického dělení (psychická, fyzická stránka vývoje) použit tento koncept dělení, je dle mého názoru vhodnost vůči tématu, kterým se zabýváme. V této práci není nutné se dopodrobna věnovat vývojové psychologii, podstatou této práce je pochopit, jak a proč děti tráví svůj volný čas, tak jak ho tráví a také to, co se u nich v tomto věku v rámci vývojové psychologie odehrává. Práce se věnuje žákům 1. stupně základních škol, synonymem jsou děti mladšího a středního školního věku, jejichž vývojové psychologii se budeme nyní níže věnovat.

4.1 Nástup do školy, školní připravenost a ne/zralost

Pro dítě je v rámci vývojové psychologie nástup do školy velkou událostí. Podle Vágnerové (2012) dítě s nástupem do školy získává novou roli, tudíž se stává školákem. Tato doba, při které dochází k získání role školáka, je přesně časově určena a je jakýmsi společensky významným rituálem. Rituál zápisu a prvního školního dne, kterými dítě v této fázi projde, potvrzují sociální proměnu a také začátek nové životní fáze dítěte. (Vágnerová, 2012, s. 254)

Školní věk lze dle Zacharové (2011) dělit na tři období. Raný školní věk, střední školní věk a starší školní věk. Raný školní věk se vyznačuje především adaptací na školu, střední je doprovázen sociálními a biologickými změnami a starší je obdobím dospívání. (Zacharová, 2011, s. 75-76) My se budeme dále zabývat především raným, jinak řečeno mladším, a středním školním věkem.

Vstup do školy je pro školní věk důležitým socializačním mezníkem. Dítě se odklání od vlivu rodiny a podřizuje se jiné instituci, v našem případě škole. Tato instituce vyžaduje adaptaci na její normy a hodnoty. Škola má za úkol děti rozvíjet, ale ne vždy to musí být v souladu se směřováním rodiny. Ve škole se dítě připravuje na svůj budoucí profesní život.

Když je dítě ve škole úspěšné, značí to úspěchy do budoucna a předurčuje to jeho společenské zařazení v životě. (Vágnerová, 2005, s. 266-267)

Nástup dítěte do školy je podle Zacharové (2011) ovlivněn a podmíněn zralostí organismu. Úspěšné zvládnutí role školáka souvisí se specifickým působením sociálního prostředí, které má dítě na školu připravit. Školní připravenost podle ní souvisí se smyslem a hodnotou, kterou rodina školnímu vzdělávání přikládá. (Zacharová, 2011, s. 75-78)

Ale ne v každém případě je dítě dostatečně připravené a zralé pro nástup do školy. Každé dítě má vzhledem ke stavu své připravenosti nárok na tzv. odklad, má tedy nárok na to, aby byl jeho nástup do školy o rok odložen. Rodičům tento odklad doporučuje pracovník pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. Tento postup pojmenovává Tomášová (2012) jako školní nezralost a znamená stav, kdy zrání dítěte bylo z nějakého důvodu pozastaveno či zpomaleno. (Tomášová, 2012, s. 16)

4.2 Vybrané aspekty psychického vývoje mladšího a středního školního věku

Ve vývojové psychologii mladšího školního věku je jedním z neopomenutelných pojmů pojem morálka, se kterou souvisí dodržování norem, které je důležité, jak pro budoucnost dítěte, tak i pro jeho trávení volného času. Dítě se v tomto věku učí poslušnosti, podřizování se autoritám a sociálním normám. Děti se musí naučit být spravedlivé, férové, ale také, jak brát ohledy na druhé. To jsou důležité předpoklady k tomu, aby mohly trávit svůj volný čas ve skupině. Ať už v kroužku, družině či s kamarády v parku. Dítě se postupem času a vývoje dokáže rozhodnout, co je dobré a co špatné, získá jasný pohled na věc a také vlastní názor na přestupky a jejich následné potrestání. Dítě se v tomto období stává zodpovědnějším a emočně stabilnějším jedincem. (Vágnerová, 2012, s. 352).

Dětem se mění v tomto období nejen představa o okolním světě, ale také jejich vlastní sebepojetí. To, že se děti v tomto období odklání od egocentrického pohledu a decentralizují se, jim pomáhá akceptovat realitu vlastního významu, jako například uvědomit si, že ačkoliv jsem doma středem pozornosti, ve škole to tak být nemusí. Uvědomují si, že ostatní na ně mohou mít jiný názor než oni sami. Tato změna sebepojetí je kromě kognitivního rozvoje závislá také na dosažené zralosti a také emoční vyrovnanosti jedince. Když si děti v tomto

věku uvědomí, že nejsou na světě samy a jejich vlastní výlučnost tedy neexistuje, může to v nich vyvolávat nejistotu a úzkost. (Vágnerová, 2012, s. 362)

Podle Vágnerové (2012) jsou děti středního školního věku k sobě daleko kritičtější než ty v mladším věku. Děti v mladším školním věku mají naopak časté tendence své schopnosti přeceňovat. (Vágnerová, 2012, s. 364) Mladší školní věk je důležitý hlavně proto, že se v něm dotvářejí základy dětské osobnosti a ty se již nebudou později nijak zásadně měnit, a to dokonce ani v jiných dynamičtějších životních fázích, jako je například dospívání. (Vágnerová, 2012, s. 365)

Pro trávení volného času jsou vývoj osobnosti, sebepojetí, názory, postoje a emoce zásadními ukazateli. Pro trávení institucionalizovaného volného času ve skupině je velmi důležité, jak dítě vnímá sebe samo, jak se dokáže socializovat do vrstevnické skupiny a také právě i to, jakou má identitu. Podle Vágnerové (2012) je součástí dětské identity příslušnost k různým sociálním skupinám nebo určitým lidem, kteří jsou dítěti natolik blízcí, že se s nimi identifikuje. Již v předškolním věku se utváří vědomí rodinné identity. Dítě se svou rodinou definuje, tak moc je pro něj příslušnost k ní důležitá. Jeho vztah s rodiči a sourozenci je potvrzen společným příjmením, společným domovem a sdílením života. Stává se jejich sounáležitostí. To je jeden z důvodů, proč děti mnohdy velmi špatně nesou, když mají jiné příjmení než rodiče nebo když jeden z rodičů bydlí jinde. Pro dítě to může znamenat pochyby o jejich sounáležitosti a ohrožuje to jeho jistotu, kterou mu právě toto vědomí rodinné identity poskytuje. (Vágnerová, 2012, s. 361) Podobně pojímá identitu Zacharová (2011), podle ní je součástí identity mladšího školáka především jeho rodina. Rodiče jsou mu modelem určeným k nápodobě. Rodina by také měla být dítěti zdrojem uspokojování potřeby bezpečí a jistot. (Zacharová, 2011, s. 77-79)

Domnívám se, že rodinná identita je tak velmi důležitá, že když je dítě jakýmkoliv způsobem v rozporu s ní, může se to v budoucnu promítat v ostatních socializačních skupinách (například škola, vrstevnická skupina, zájmový kroužek) a že rozpory v této identitě mohou mít u dítěte velký vliv na jeho budoucí chování a jednání.

4.3 Vrstevnická skupina

Vrstevnická skupina pomáhá dítěti s rozvojem jiných vlastností a dovedností, než bylo

zvyklé v socializaci s rodinou. Ve vrstevnické skupině jsou symetrické vztahy, dítě se může s ostatními srovnávat a dosahovat stejné úrovně jako ostatní členové. (Vágnerová, 2005, s. 267) S touto skupinou může dítě sdílet své názory, hodnoty, ale i způsob života. Vrstevnická skupina může sloužit jako opora při vytváření identity. Tato skupinová identita mu pomáhá překonat nejistotu při osamostatňování. Vztahy s vrstevníky mohou jedinci poskytnout uspokojení potřeby stimulace, smysluplného učení, sociálního učení, referenčního významu a také zpětnou vazbu, která je velmi důležitá. (Vágnerová, 2005, s. 371)

V rámci vrstevnické skupiny a mladšího školního věku celkově, dochází také ke změně chápání jistých vlastností a schopností. Dítě, které se dříve centralizovalo na jednu konkrétní věc, dokáže nyní chápat vše ve zcela novém kontextu. Uvědomuje si například to, že fakt, že je ve třídě nejšikovnější na sport, neznamená, že tomu tak bude všude a pořád. Uvědomuje si, že hned ve vedlejší třídě může být někdo lepší. Již se dovede decentrovat a posouvat své chápání. Děti jsou v této fázi kritičtější a také berou v úvahu své přednosti, ale i nedostatky. (Vágnerová, 2012, s. 362)

Vývojová psychologie žáků mladšího a středního školního věku je, jak jsme si výše charakterizovali, velmi složitou, ale nevypustitelnou a velmi důležitou součástí jejich životů. Je proto velmi důležité s dětmi v tomto věku smysluplně pracovat, rozvíjet je správným směrem a pomáhat jim na další cestě životem.

5 Praktická část

5.1 Cíle a průzkumné otázky

Cílem mojí bakalářské práce je zjistit, zdali a případně jaké jsou rozdíly v trávení volného času dětí na 1. stupni základní školy na vesnici a v centru města. Jak žáci 1. stupně základní školy tráví svůj volný čas a jaký vliv má na trávení volného času místo jejich bydliště. V rámci výzkumného šetření odpovídali na jednotlivé položky dotazníku rodiče dětí v mladším školním věku. V následující analýze průzkumu se dozvíte více právě o jejich pohledu na zkoumanou situaci.

Předem určené cíle mého průzkumu budou níže realizovány pomocí zodpovězení si průzkumných otázek:

- Kolik volného času děti mají, jak ho tráví a jak jsou spokojeny?
- Jak hodnotí vliv lokálního prostředí rodiče?
- Je pro rodiče důležité, jak kvalitně tráví děti volný čas?
- Jakou roli mají rodiče při výběru aktivit pro volný čas jejich dětí?
- Jsou z pohledu rodičů podmínky pro trávení volného času v lokalitě bydliště dostačující?
- Z jakých důvodů využívají děti možnost trávit volný čas v jiné lokalitě?
- Jak hodnotí rodiče nabídku školy (školní družina, kroužky) a jak ji děti využívají?

Průzkumné otázky budou vyhodnocovány v několika různých kritériích. Jsou jimi pohlaví dětí a lokalita, ve které žijí.

5.2 Popis průzkumné metody

V praktické části této bakalářské práce je prováděn kvantitativně orientovaný průzkum. Tento průzkum byl proveden v roce 2018. Jako prostředek, kterým byla získávána potřebná data, byl zvolen dotazník. Dotazník byl vytvořen tak, aby otázky v něm položené odpovídaly cílům mého průzkumu. K sestavení dotazníku bylo také použito studia odborné literatury. Dotazník je tvořen dvěma částmi. V první části se v úvodu dotazníku nachází hlavička. V té jsou respondenti seznámeni s tím, co za dotazník právě obdrželi, kdo je jeho autorem, pro co

průzkum slouží, že jsou jimi poskytnutá data zcela anonymní, nebudou nijak zneužita a také to, jak mají postupovat po vyplnění dotazníku. Druhá část obsahuje samotné položky dotazníku. Typů položek bylo zvoleno několik různých druhů. Jsou jimi výběrové položky, otevřené položky a škálové položky. U škálových a výběrových položek je kladen důraz na to, aby respondenti nebyli do odpovědi nuceni, tudíž je zde i možnost neutrální odpovědi. Otevřené otázky slouží především k možnosti vyjádřit svůj vlastní názor. Na konci dotazníku je zařazeno opětovné poděkování za participaci při průzkumu. Tento dotazník naleznete v příloze této práce.

5.3 Popis zpracování dat

Data, která byla pomocí dotazníků získána, byla zpracována na základě kvantitativních metod vyhodnocení dat. Prvním krokem bylo uspořádání dat a následné spočtení četností pomocí čárkovací metody. Tyto výsledná data byly v dalším kroku zaneseny do Excelu. Data byla dále uspořádána podle předem zvolených kritérií (vesnice/město, dívky/chlapci). Dalším krokem bylo přenesení výsledných dat do grafického znázornění. Na základě zjištěných dat byly pomocí Excelu vytvořeny grafy a následně podrobné popisy toho, co průzkum přinesl. V závěru se nachází shrnutí výsledků průzkumu a také odpovědi na předem určené průzkumné otázky a hlavní i dílčí cíle průzkumu.

5.4 Popis průzkumného vzorku

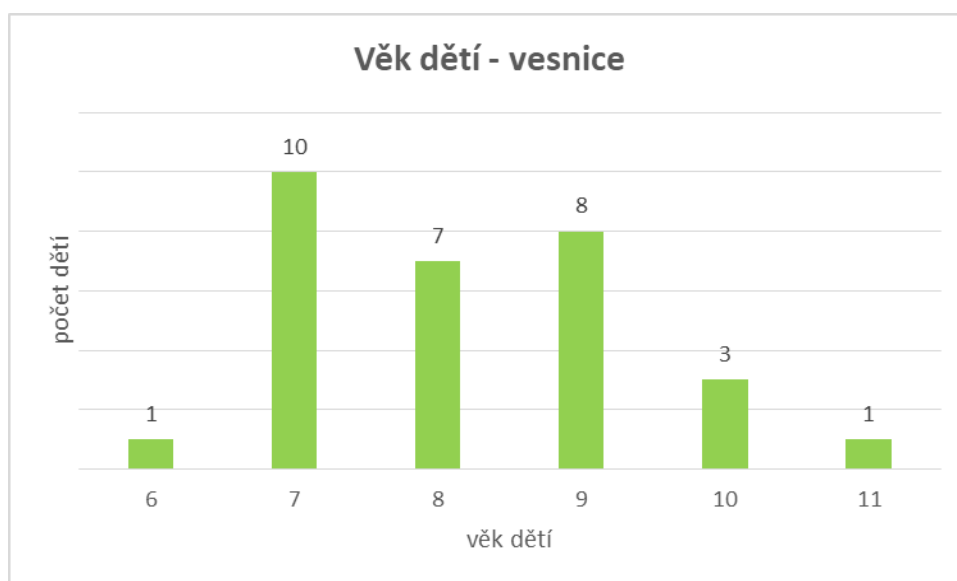
Průzkumný vzorek pro tuto práci byl zvolen metodou skupinového vícenásobného výběru. Průzkum byl prováděn za pomoci rodičů žáků 1. stupně základní školy, a to ve dvou vybraných lokalitách. První z nich byla základní škola v centru města Pardubic, druhou základní škola v obci Dřítěč. Respondenty mého průzkumu byli již zmínění rodiče žáků 1. stupně těchto dvou základních škol. Průzkum byl uchopen tak, abychom získali odpovědi na co nejvíce průzkumných otázek týkajících se cílů mé bakalářské práce. Bylo zde zahrnuto široké spektrum různých otázek. Dotazník byl určen pro heterogenní skupinu žáků. V průzkumu tedy byli na základě odpovědí rodičů začleněni jak chlapci, tak i dívky. V Pardubicích se jednalo o děti ve věku od 6 do 12 let, v obci Dřítěč pak o děti od 6 do 11 let. V rámci vyhodnocování byly odpovědi respondentů rozděleny kromě pohlaví dětí také podle lokalit, kde děti žijí a tráví svůj volný čas. Celkem se průzkumu zúčastnilo 100 rodičů žáků, 30 z obce Dřítěč a 70 z města Pardubic.

5.5 Analýza dat

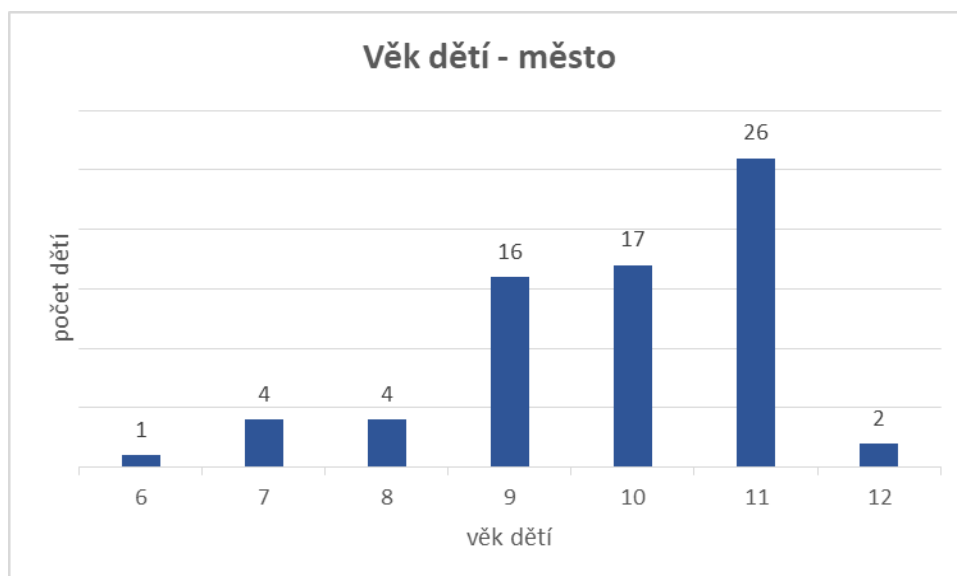
V této kapitole se zaměříme na výsledky mého průzkumu. Tyto výsledky jsou analyticky vyhodnoceny a znázorněny pomocí grafického zpracování.

Věk dítěte:

První otázka byla otevřená, doplňovací. Jak již bylo zmíněno v popisu průzkumného vzorku výše, objekty výzkumu byly děti ve věku 6 až 11 let na vesnici a 6 až 12 let ve městě. U 30 dětí na vesnici bylo věkové rozložení 1 x 6 let, 10 x 7 let, 7 x 8 let, 8 x 9 let, 3 x 10 let a 1 x 11 let. U 70 dětí ve městě bylo věkové rozdělení 1 x 6 let, 4 x 7 let, 4 x 8 let, 16 x 9 let, 17 x 10 let, 26 x 11 let a 2 x 12 let. Toto věkové rozložení je výše graficky znázorněno. (Graf 1, Graf 2) Průměrný věk dětí byl, zaokrouhlen na jedno desetinné místo, na vesnici 8,2 let a ve městě 9,9 let.

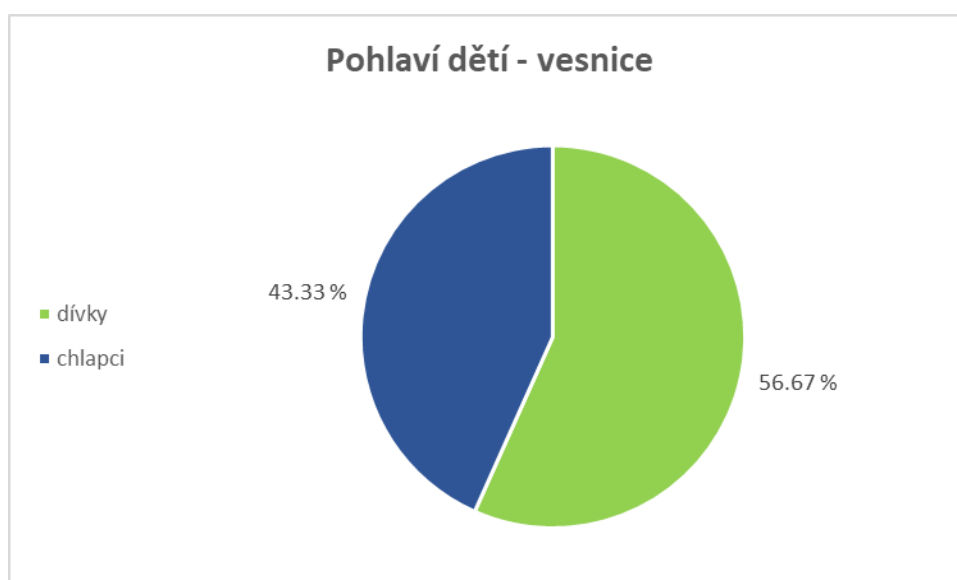
Graf 1. Věk dětí - vesnice

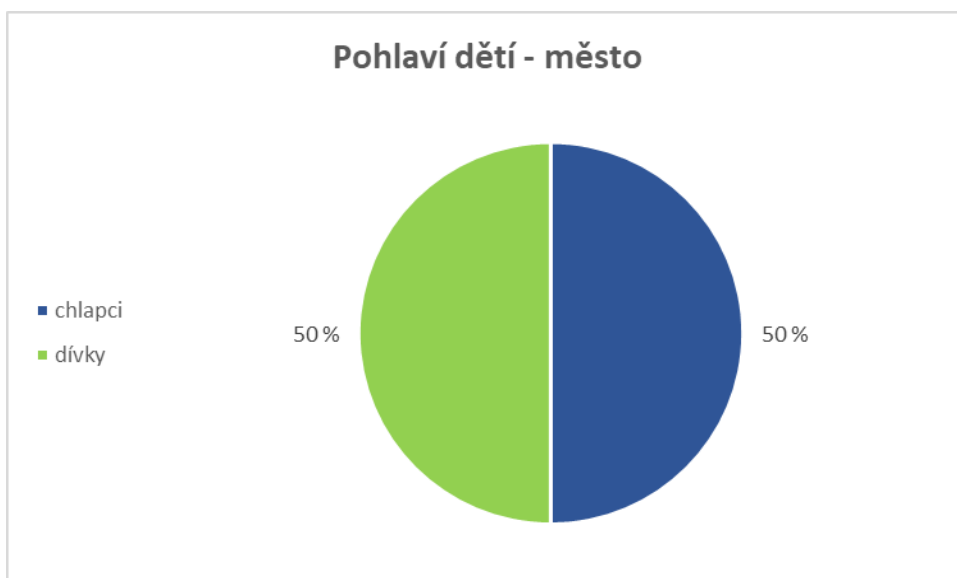
Graf 2. Věk dětí - město

Pohlaví dítěte

Druhá otázka, výběrová, byla zaměřena na pohlaví dítěte. V případě vesnice bylo dívek 56,67 % a chlapců 43,33 %. (Graf 3) Co se týká města, rozvržení dívky a chlapci bylo zcela rovnoměrné, 50 % bylo dívek a 50 % chlapců. (Graf 4)

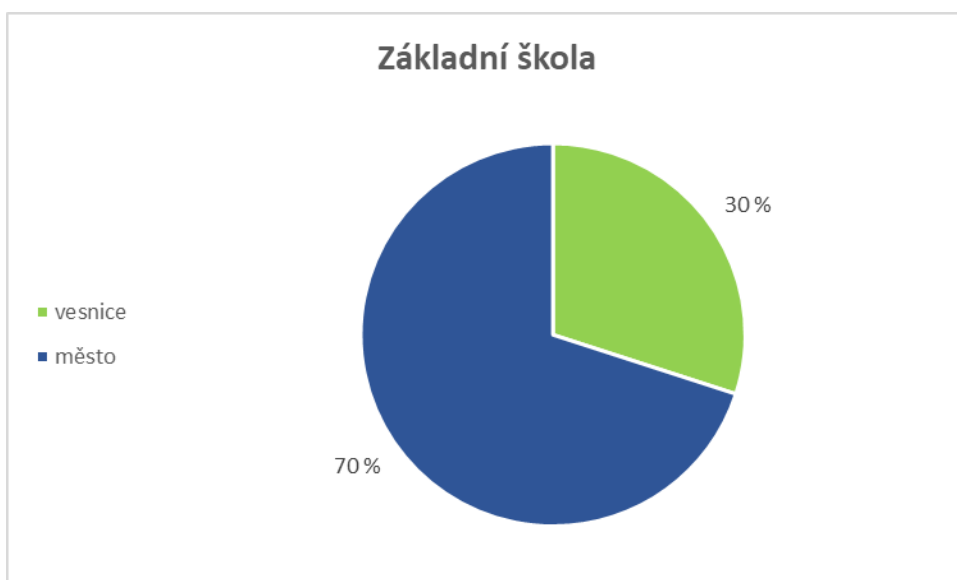
Graf 3. Pohlaví dětí - vesnice

Graf 4. Pohlaví dětí - město

Moje dítě navštěvuje školu v:

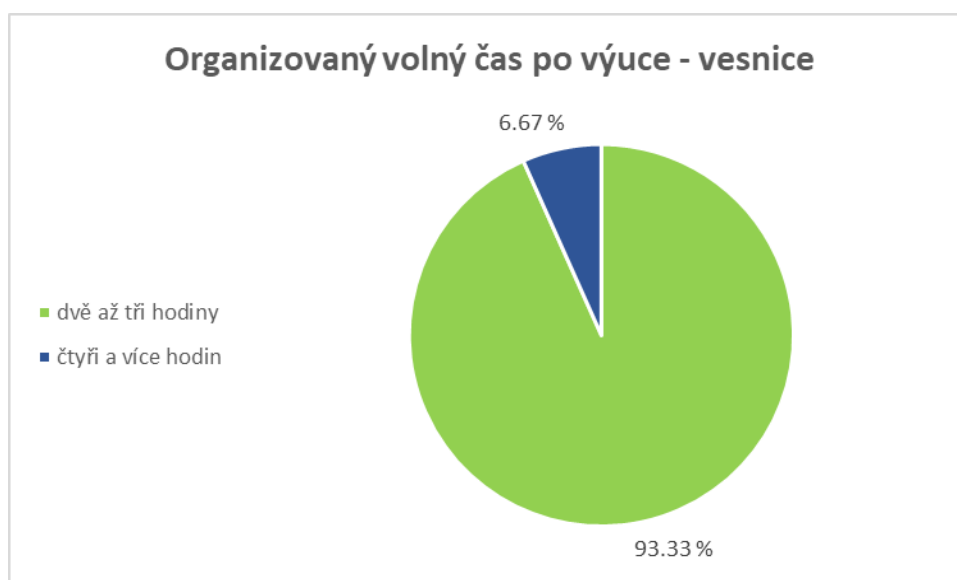
Výsledky této výběrové otázky ukázaly, že rozložení respondentů město a vesnice bylo nerovnoměrné, a to především kvůli velikosti škol a počtu jejich žáků. Děti z vesnice tvořily 30 % a děti navštěvující školu ve městě 70 %. (Graf 5)

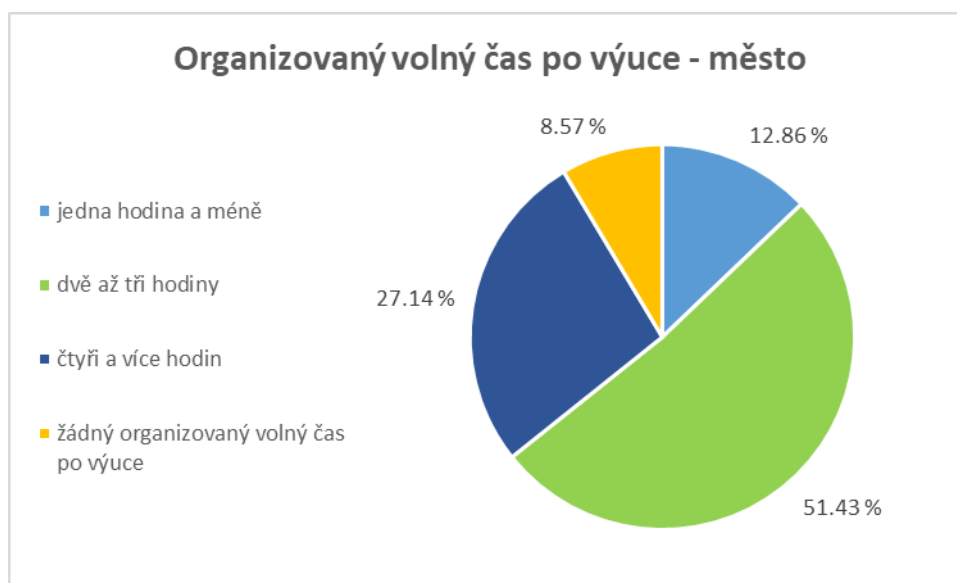
Graf 5. Základní škola

Kolik organizovaného volného času má Vaše dítě po výuce (družina, kroužky)?

Na vesnici byly voleny v této výběrové otázce ze čtyř nabízených možností pouze dvě, a to 2 až 3 hodiny v 93,33 % a 4 a více hodin v 6,67 %. Nabízí se zde tedy možnost, že děti na vesnici tráví čas více méně podobným způsobem. Naopak ve městě byly odpovědi rozptýleny do všech nabídnutých možností, jsou zde tedy větší rozdíly mezi organizovaným volným časem dětí. Možnost 1 hodina a méně volilo 12,86 % respondentů, 51,43 % volilo druhou možnost 2 až 3 hodiny, 27,14 % 4 a více hodin a posledních 8,57 % volilo možnost, že jejich dítě nemá po výuce žádný organizovaný volný čas. Tím se od dětí navštěvujících školu na vesnici lišilo město především. Na zkoumané základní škole na vesnici mají alespoň nějaký organizovaný čas všichni žáci. (Graf 6, Graf 7)

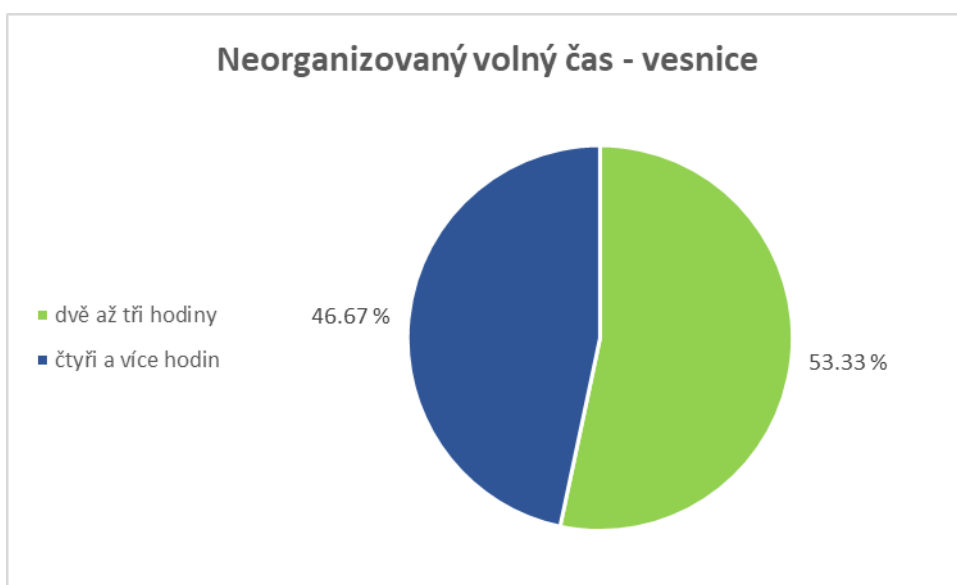
Graf 6. Organizovaný volný čas po výuce - vesnice

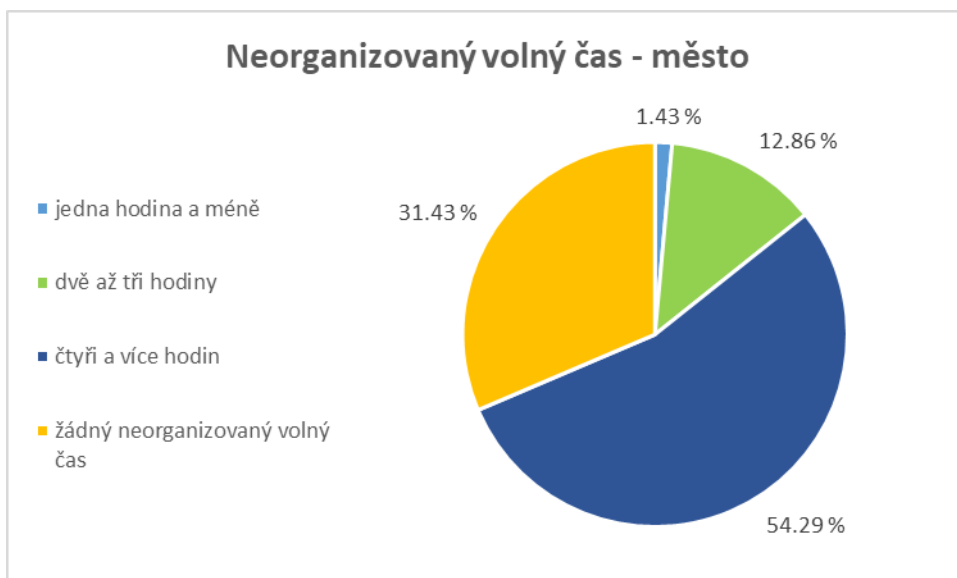
Graf 7. Organizovaný volný čas po výuce - město

Kolik neorganizovaného volného času má Vaše dítě? (např. hraní doma/venku, pobyt u prarodičů) Vyjma denních povinností (spánek, jídlo, hygiena).

V této výběrové otázce došlo, stejně jako u předchozí, k jevu, kdy na vesnici byly voleny pouze dvě možnosti ze čtyř, zatímco ve městě se odpovědi rozptýlily do všech čtyř možných variant. Na vesnici volilo 53,33 % možnost 2 až 3 hodiny a 46,67 % možnost 4 a více hodin. Ve městě volilo 1,43 % 1 hodinu a méně, 12,86 % 2 až 3 hodiny, 54,29 % 4 a více hodin a 31,43 %, že jejich dítě nemá žádný neorganizovaný volný čas. Z odpovědí vyplývá, že děti na vesnici mají více neorganizovaného volného času než děti ve městě. (Graf 8, Graf 9)

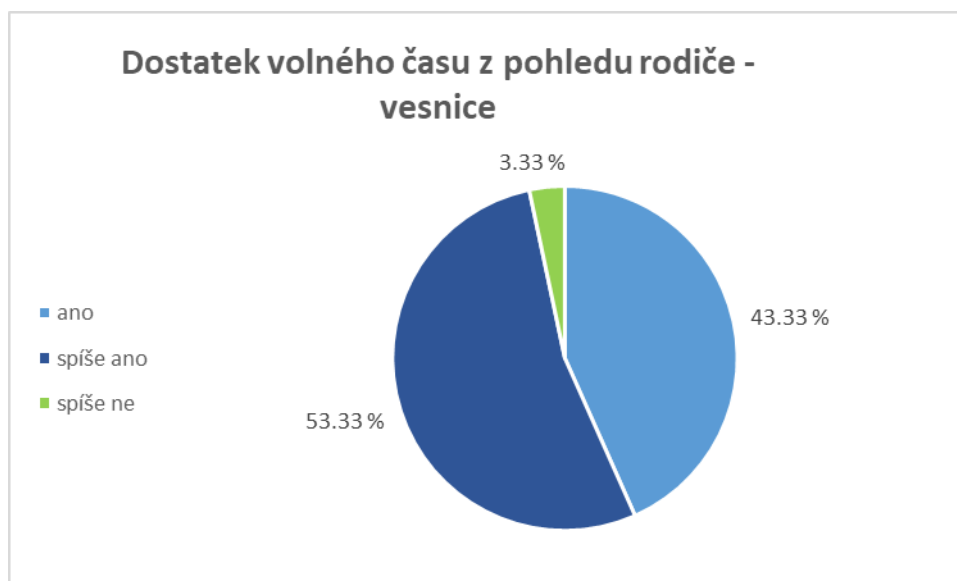
Graf 8. Neorganizovaný volný čas - vesnice

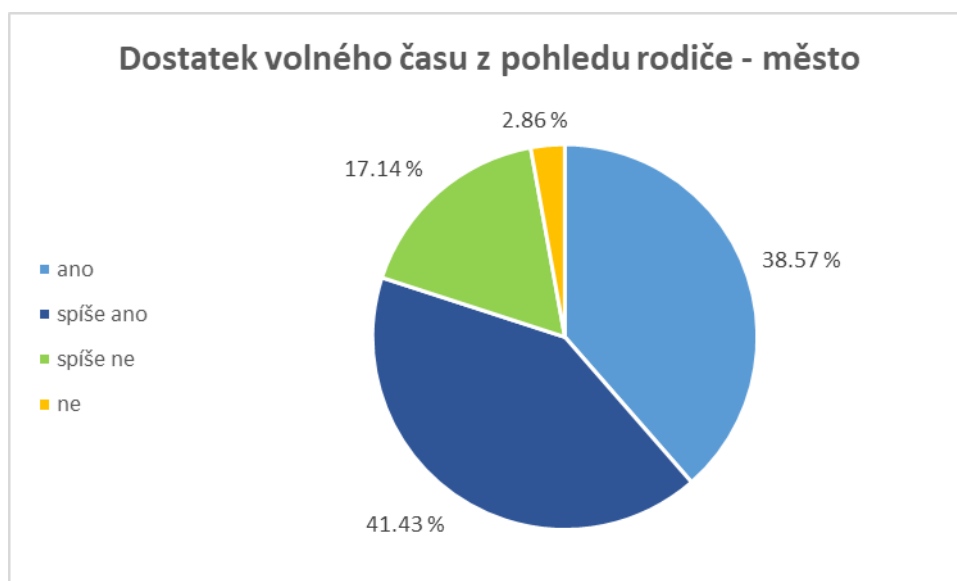
Graf 9. Neorganizovaný volný čas - město

Máte pocit, že má Vaše dítě dostatek volného času?

Šestá otázka je škálová. Na vesnici jsou z pěti možností na škále využity tři. Jsou jimi ano v 43,33 %, spíše ano v 53,33 % a spíše ne v 3,33 %. Ve městě bylo využito čtyř možností. Ano v 38,57 %, spíše ano v 41,43 %, spíše ne v 17,14 % a ne v 2,86 % případech. Když sečteme kladné hodnocení ano a spíše ano, výsledkem je, že rodiče na vesnici mají pocit, že jejich děti mají volného času dostatek častěji než rodiče ve městě. (Graf 10, Graf 11)

Graf 10. Dostatek volného času z pohledu rodiče - vesnice

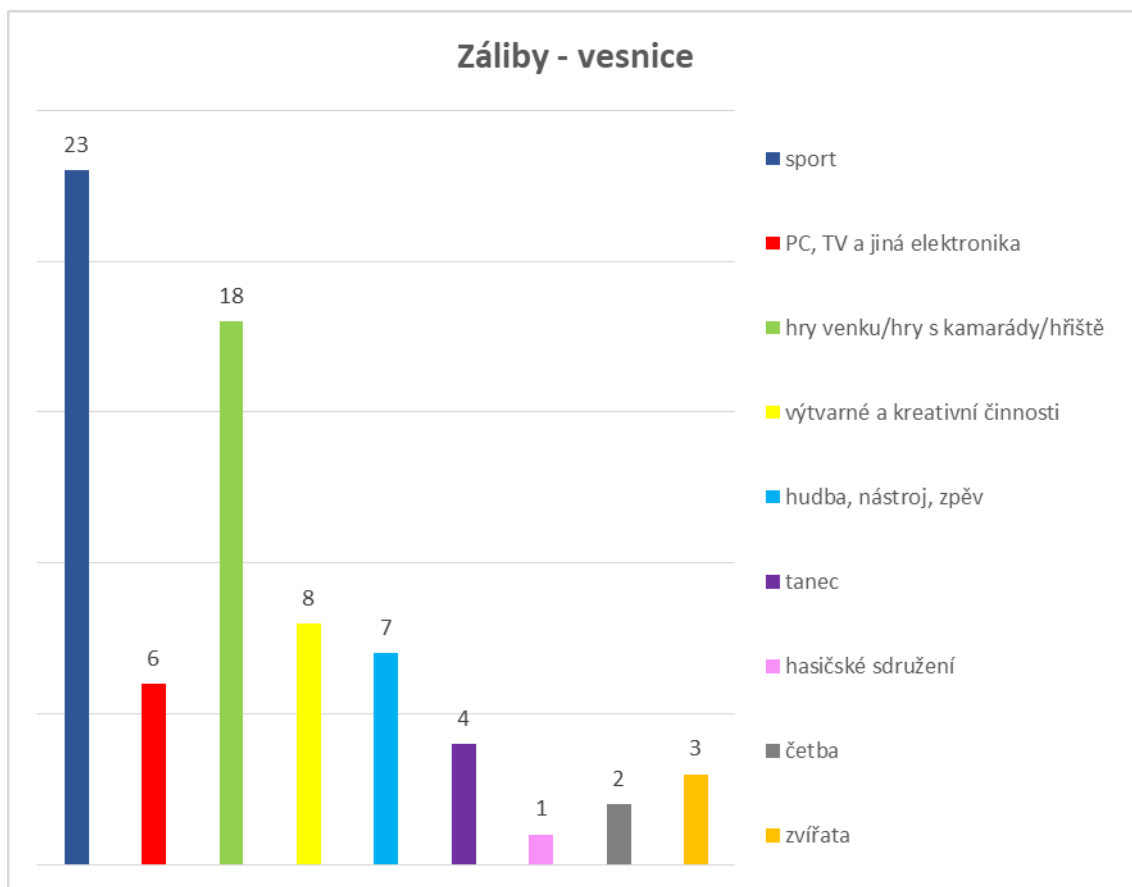

Graf 11. Dostatek volného času z pohledu rodiče - město

Čemu se Vaše dítě rádo věnuje?

Tato otázka byla zvolena jako otevřená, doplňovací, aby nikdo nebyl ve výběru omezován a byly zjištěny aktivity a činnosti, které děti opravdu baví a kterým se rády věnují. Na vesnici bylo odpovědí 72 různých, ve městě 148. Tyto různorodé odpovědi jsem zahrnula do 9 podskupin na vesnici a do 16 skupin ve městě.

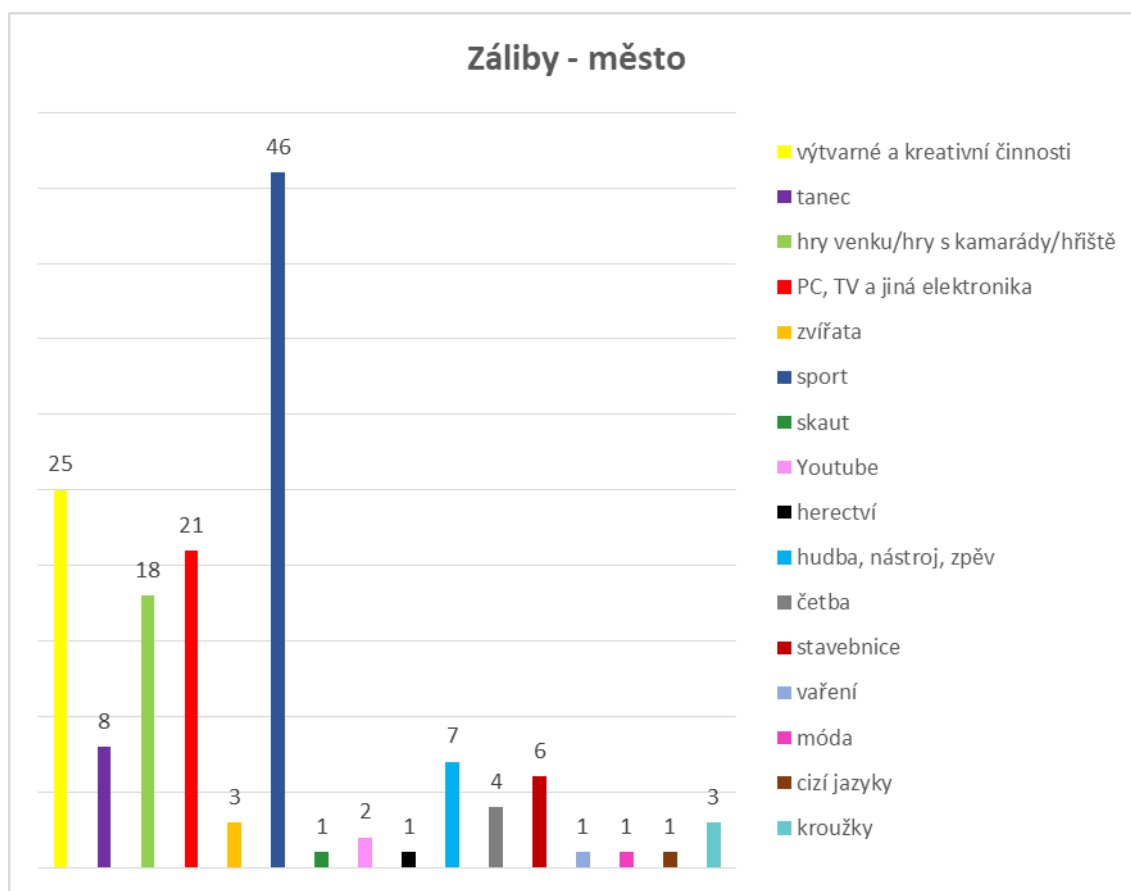
Nyní si vyjmenujeme skupiny aktivit, které se vyskytly v dotaznících na vesnici. Ve 23 případech to byl sport, v 6 případech PC, TV a jiná elektronika, v 18 případech hry venku, hry s kamarády a hry na hřišti. Další podskupinou byly výtvarné a kreativní činnosti, ty volilo na vesnici 8 respondentů, hudbu, nástroj a zpěv 7 a tanec 4. Hasičské sdružení se objevilo v 1, četba ve 2 a zvířata ve 3 případech. (Graf 12)

Graf 12. Záliby - vesnice

Ve městě se v 25 případech objevily výtvarné a kreativní činnosti, v 8 tanec, v 18 hry venku, hry s kamarády a hry na hřišti a ve 21 případech PC, TV a jiná elektronika. Zvířata byla jmenována ve 3, sport v 46, skaut v 1, Youtube ve 2, herectví v 1, hudba, nástroj a zpěv

v 7 a četba ve 4 případech. Další odpovědi se týkaly stavebnic 6, vaření 1, módy 1, cizích jazyků 1 a kroužků 3. (Graf 13)

Graf 13. Záliby - město

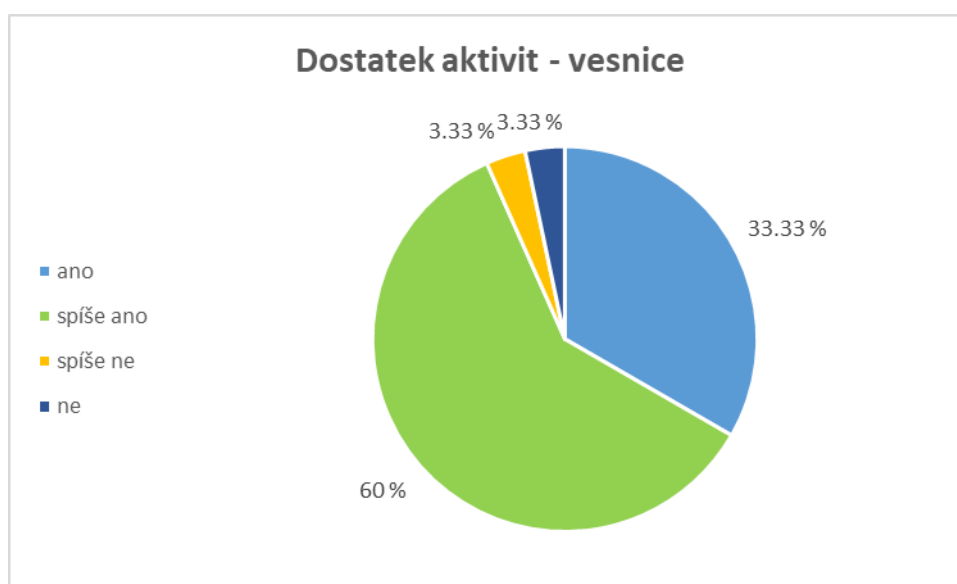
Co se rozdílů město a vesnice týká, ve městě bylo vyjmenováno více různých činností a aktivit než na vesnici. Navíc se objevily ve městě aktivity jako například skaut, Youtube, herectví, stavebnice, vaření, móda, cizí jazyky nebo kroužky. Na vesnici se navíc oproti městu objevila činnost týkající se hasičského družení. Rozdíl byl také ve sportech, zatímco na vesnici se stále opakovaly sporty, jako jsou tenis, fotbal, hokej a kolo, ve městě přibýly kromě těchto mnohé další. Například poledance, atletika, florbal, parkour, plavání, brusle, aerobic, šachy nebo třeba lezecká stěna.

V grafech jsou čísla vyjádřena celými čísly. Nyní si pro srovnání vyjádříme aktivity, které se objevily v obou lokalitách, procentuálně. Pro sport to bylo 31,94 % na vesnici a 31,08 % ve městě. Rozdíl byl viditelný například u PC, TV a jiné elektroniky, na vesnici to bylo 8,33 %, zatímco ve městě 14,19 %. Pro tanec volilo na vesnici 5,56 % a ve městě 5,41 %. Výtvarné

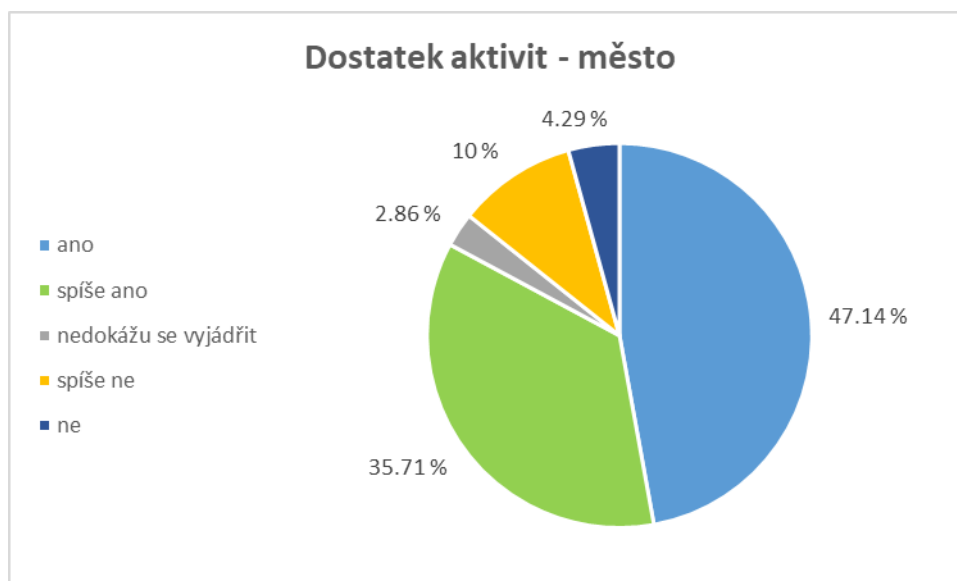
a kreativní činnosti volilo na vesnici 11,11 %, ve městě 16,89%. Hudbu, nástroj, zpěv volilo na vesnici 9,72 % respondentů, ve městě 4,73 %. Další společnou aktivitou byly hry venku/hry s kamarády/ hřiště, tuto aktivitu zvolilo na vesnici 25 %, ve městě to bylo pouhých 12,16 %. Pro zvířata volilo na vesnici 4,17 %, ve městě 2,03 %. Poslední společnou aktivitou pro město a vesnici byla četba, tu volilo na vesnici 2,78 % a ve městě 2,70 %.

Myslíte si, že je v okolí Vašeho bydliště dostatek aktivit, pro děti, k trávení volného času? Případně prosím o odůvodnění Vaší odpovědi na volném řádku níže.

Tato otázka je škálová s možností otevřeného odůvodnění odpovědi. Na vesnici bylo z pěti možností využito čtyř. 33,33 % pro ano, 60 % pro spíše ano, 3,33 % pro spíše ne a 3,33 % pro ne. Ve městě bylo využito všech pěti možností škály. 47,14 % pro ano, 35,71 % pro spíše ano, 2,86 % pro nedokážu se vyjádřit, 10 % pro spíše ne a 4,29 % pro ne. (Graf 14, Graf 15)

Graf 14. Dostatek aktivit - vesnice

Graf 15. Dostatek aktivit - město

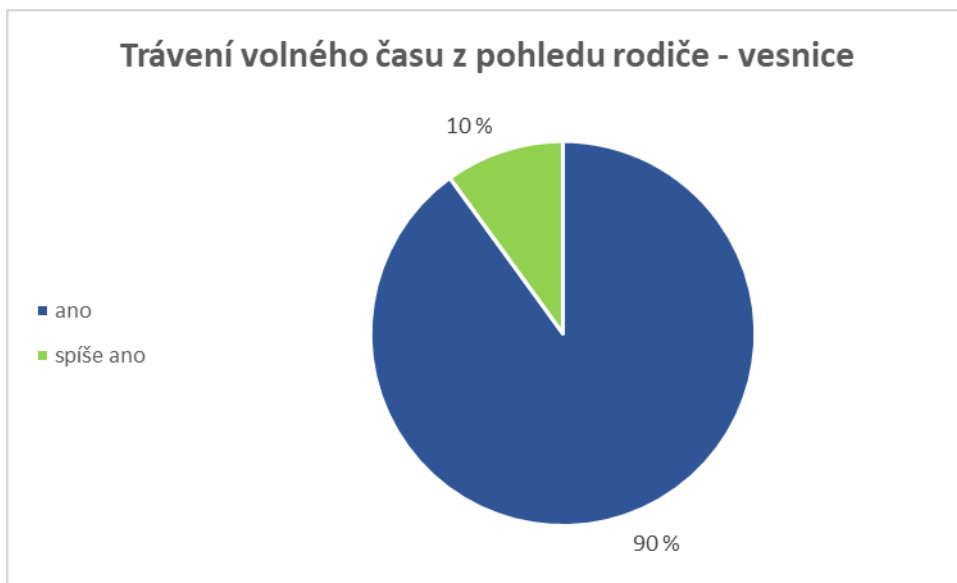
Co se týká odůvodnění, těch bylo na vesnici pouze 5 a všechny byly pozitivní (ano, spíše ano). Odůvodnění zněly například tak, že na vesnici mají dostatek aktivit na základní škole i v obci, že vesnice má výhodu v kontaktu s přírodou, hodně zelené plochy a průlezek. Dále také, že mají aktivní občanské sdružení, které organizuje dostatek aktivit a také to, že pobyt na vesnici poskytuje možnost trávit čas venku.

Ve městě bylo odůvodnění 25 a byly rovnoměrně rozloženy po celé škále. Na škále ano to byly odůvodnění, že město má dostatek hřišť, dobrou lokalitu a poskytuje spoustu příležitostí. Zázemí 90 tisícového města, parky, dostatek kroužků. Dále se zde vyskytly dva případy, kdy dítě sice dochází na školu ve městě, ale bydlí na vesnici, kde si nemohou rodiče vynachválit pobyt v přírodě. U odpovědí na škále spíše ano se vyskytly především názory, že je dobré, že město má stezku, spoustu dětských hřišť a zábavních míst. Neutrální využití škálové položky nedokážu se vyjádřit, bylo odůvodněno krátkou dobou v místě bydliště v rámci stěhování a také například nedostatkem zeleně. Možnost spíše ne byla ve třech případech odůvodněna tak, že děti sice dochází na městskou školu, ale bydlí na vesnici, kde je nedostatek aktivit a samota. Rodiče dětí bydlících ve městě si také stěžovali na absenci hřišť v místě bydliště, absenci volně dostupných sportovišť nebo také na nedostatek hřišť pro starší děti. Rodiče, kteří na škále zvolili možnost ne, to odůvodnili tím, že jim chybí hřiště, žijí na rušném sídlišti nebo že se bojí nechat děti bez dozoru samotné venku.

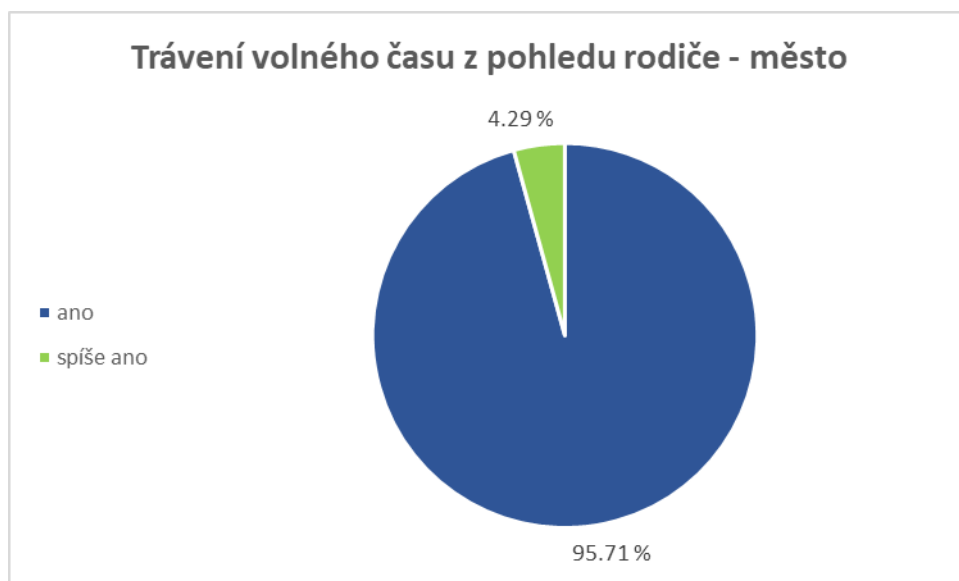
Z výsledků průzkumu je tedy více než jasné, že jak bydlení na vesnici, tak i ve městě má svá úskalí. Pardubice jsou rozlehlé město a někdo má to štěstí, že má hřiště přímo u domu a někdo bohužel široko daleko žádné. Rodiče z města si většinou chválili hřiště, parky a různorodé možnosti, rodiče dětí z vesnice zase přírodu, zeleň nebo například schopné občanské sdružení v obci. Úskalím města jsou ruch, nebezpečí nebo například nedostatek hřišť v různých lokalitách. Na vesnici jím zase mohou být samota a nedostatek aktivit.

Je pro Vás důležité to, jak Vaše dítě tráví volný čas?

U této škálové položky byly využity pouze dvě možnosti z pěti a to jak na vesnici, tak i ve městě. Na vesnici to bylo 90 % pro ano a 10 % pro spíše ano. Ve městě 95,71 % pro ano a 4,29 % pro spíše ano. Z tohoto výsledku vyplývá, že zájem o trávení volného času svých potomků mají rodiče stejný, ať jde o město či vesnici. Pouze tři rodiče z každé skupiny zvolili spíše ano, ostatní jednoznačně zvolili možnost ano. (Graf 16, Graf 17)

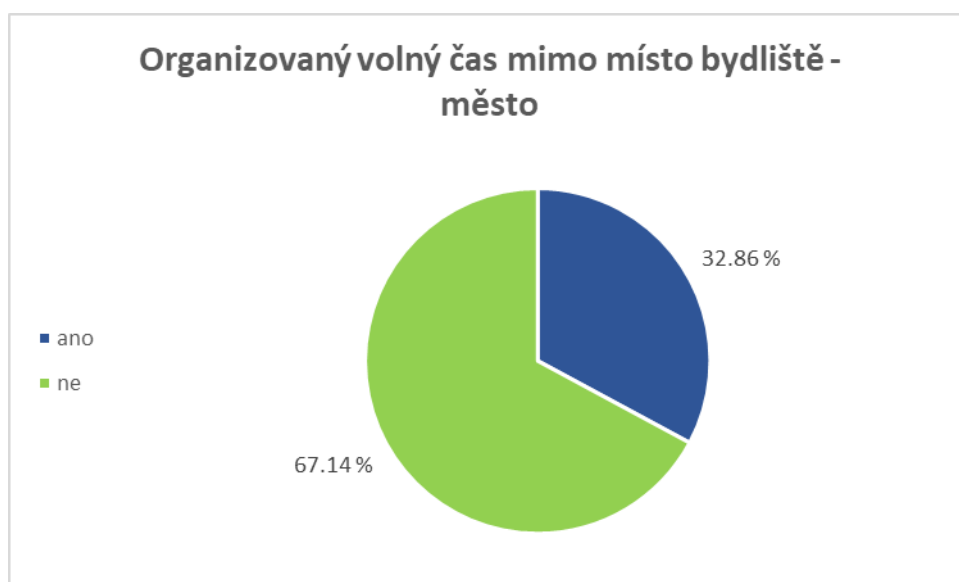
Graf 16. Trávení volného času z pohledu rodiče - vesnice

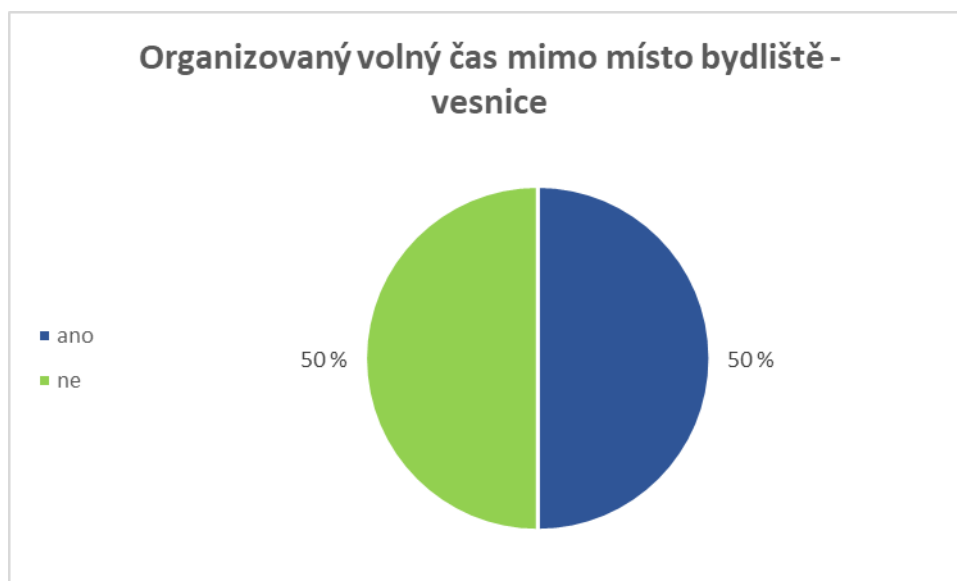
Graf 17. Trávení volného času z pohledu rodiče - město

Navštěvuje Vaše dítě nějaký kroužek/oddíl/aktivitu mimo vesnici/město kde žijete?

U této výběrové otázky měli rodiče možnost zvolit jednu ze dvou odpovědí, ano či ne. Ve městě odpovědělo ano 32,86 % a ne 67,14 %. Na vesnici volilo shodně ano i ne 50 %. Z výsledku je tedy patrné, že více dětí z města ve městě zůstává a do jiné lokality nedojíždí. Naopak na vesnici polovina tázaných za vybranou aktivitou dojíždí do jiné lokality. Důvodům proč tomu tak je se věnuje následující otázka. (Graf 18, Graf 19)

Graf 18. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště - město

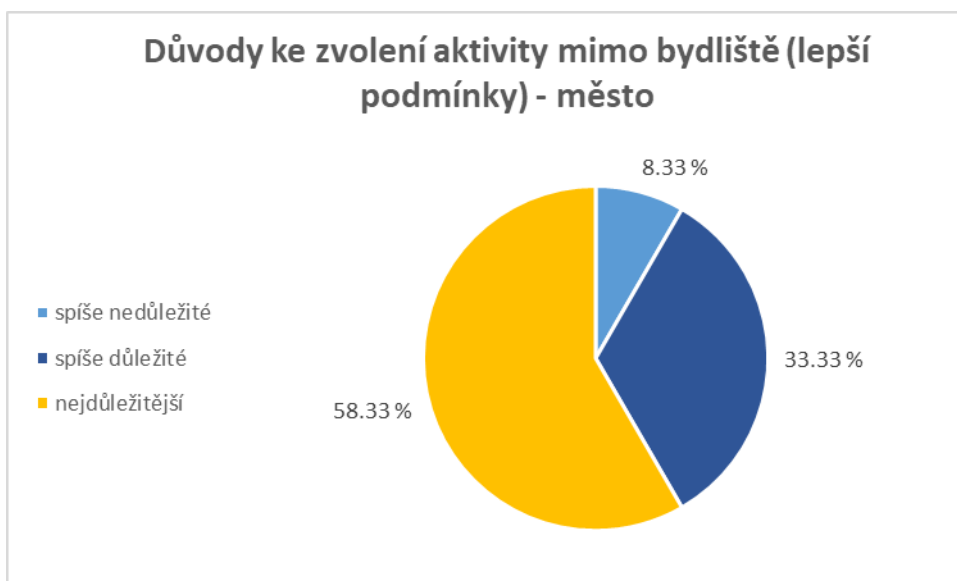

Graf 19. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště - vesnice

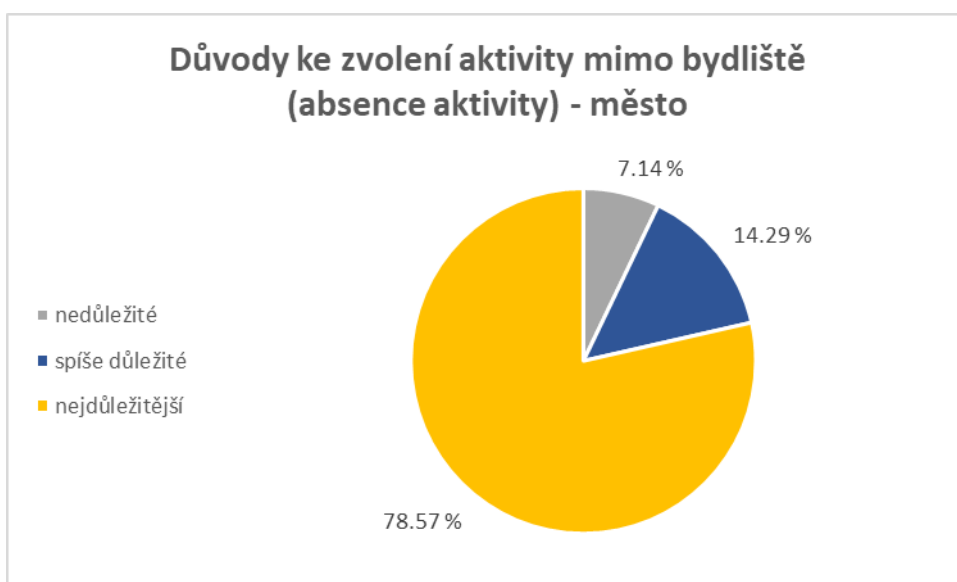
Které důvody Vás vedly ke zvolení aktivity, na kterou musí Vaše dítě dojíždět mimo okolí bydliště? (Označte důležitost důvodů křížky v tabulce. Pokud jsou Vaše důvody jiné než nabízené, prosím doplňte konkrétní důvod do nejspodnější kolonky.) Pokud Vaše dítě nenavštěvuje žádnou aktivitu mimo okolí bydliště, tuto otázku nevyplňujte.

Tato otázka je škálová a výběrová zároveň. Byla určena pouze těm, kteří v předchozí otázce zaškrtnuli, že jejich dítě dojíždí na aktivitu mimo bydliště. Ve městě to bylo 23 respondentů a na vesnici 15, z nich vyplnilo otázku 15 respondentů z vesnice a bohužel pouze 18 respondentů z města. Možné důvody byly lepší podmínky, absence této aktivity v místě bydliště, doporučení a jiné, z nichž měli respondenti vybrat a přisoudit jim důležitost na škále.

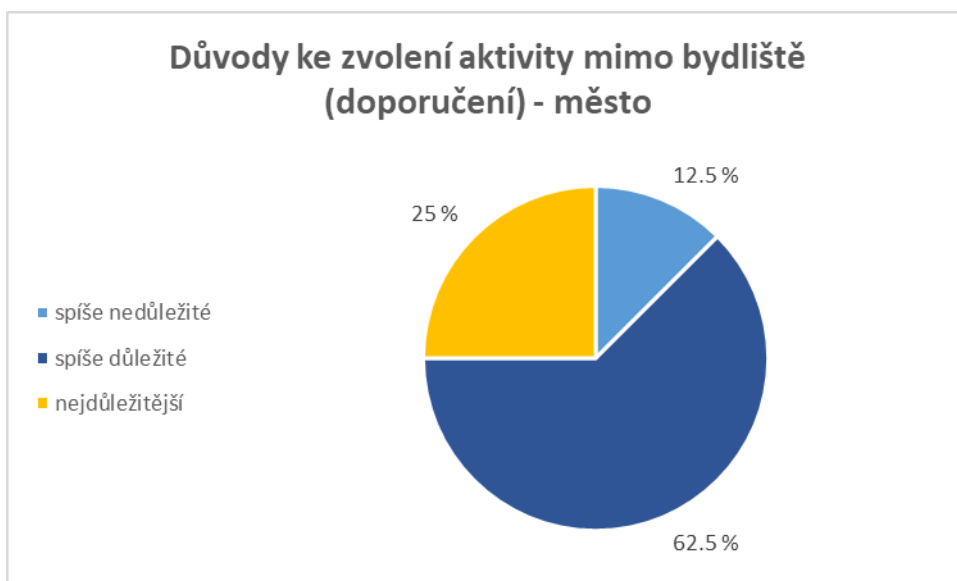
Ve městě to bylo pro lepší podmínky 8,33 % spíše nedůležité, 33,33 % spíše důležité a 58,33 % nejdůležitější. Pro absenci aktivity 7,14 % nedůležité, 14,29 % spíše důležité a 78,57 % nejdůležitější. Pro doporučení 12,5 % spíše nedůležité, 62,5 % spíše důležité a 25 % nejdůležitější. Pro poslední možnost jiné to bylo 100 % pro nejdůležitější. Jako jiné důvody pro zvolení aktivity mimo bydliště byly uvedeny například jiný (volnější) režim aktivity nebo také pronájem prostor. (Graf 20, Graf 21, Graf 22, Graf 23)

Graf 20. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (lepší podmínky) - město

Graf 21. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (absence aktivity) - město

Graf 22. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (doporučení) - město

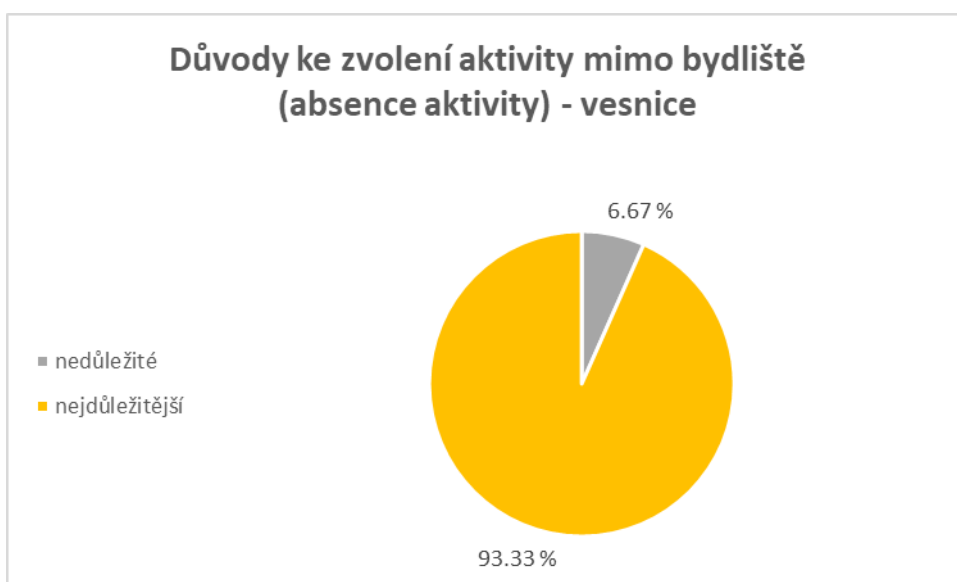

Graf 23. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (jiné) - město

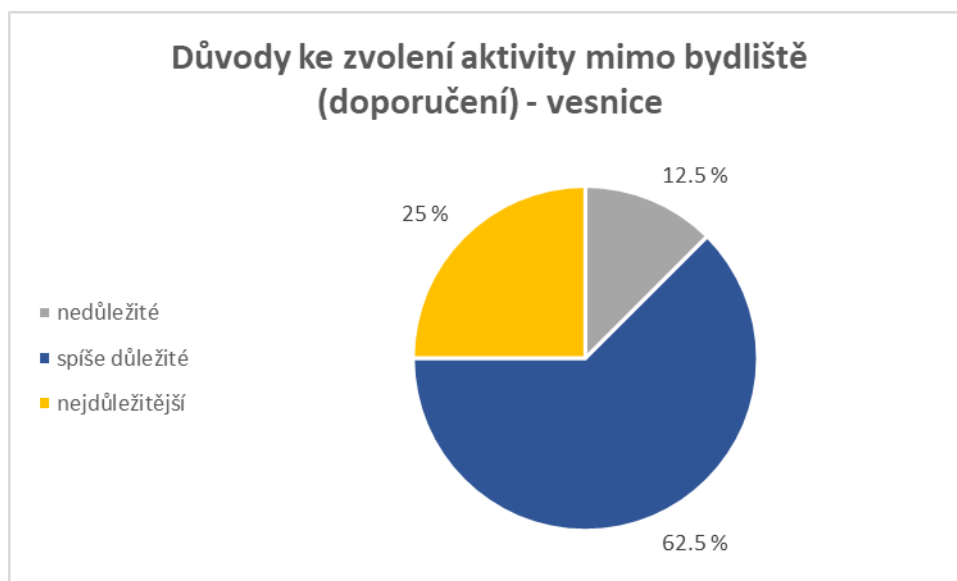
Na vesnici volilo 50 % pro spíše důležité a 50 % pro nejdůležitější pro lepší podmínky. Pro absenci 6,67 % jako nedůležité a 93,33 % jako nejdůležitější. U doporučení byl výsledek 12,5 % pro nedůležité, 62,5 % pro spíše důležité a 25 % pro nejdůležitější. Jiné důvody pro zvolení aktivity se v dotaznících vesnice nevyskytovaly. (Graf 24, Graf 25, Graf 26)

Graf 24. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (lepší podmínky) - vesnice

Graf 25. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (absence aktivity) - vesnice

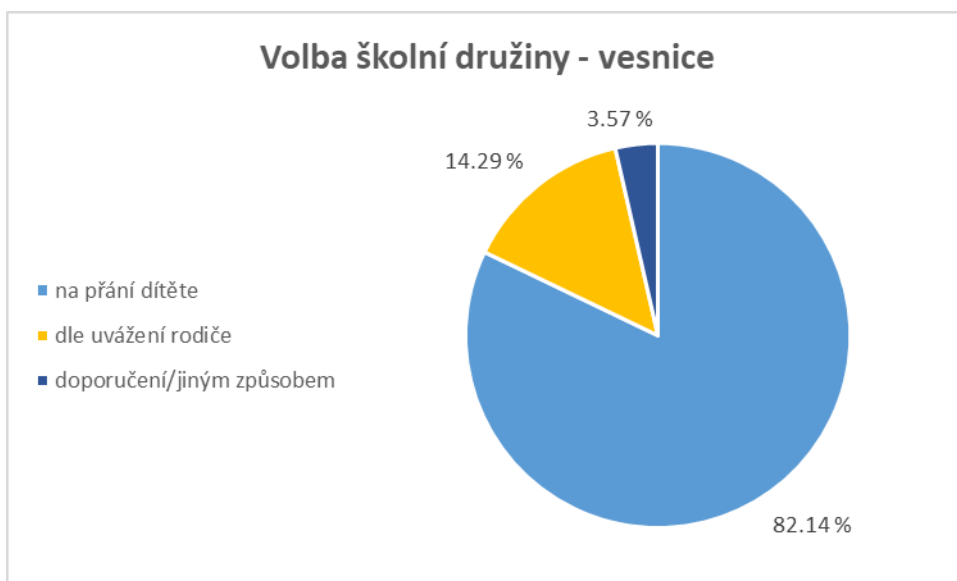

Graf 26. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (doporučení) - vesnice

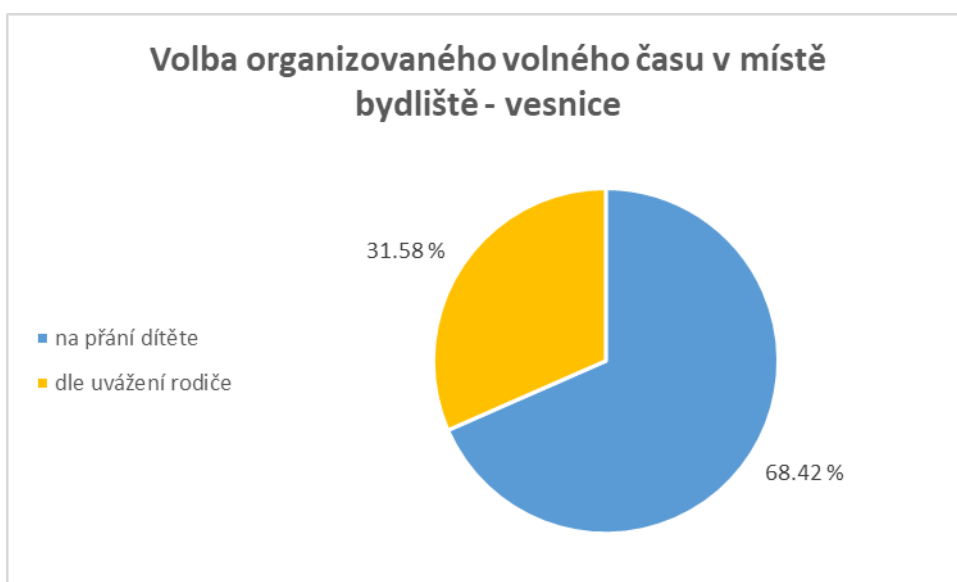
Ať už na vesnici či ve městě, za nejdůležitější, pro rozhodnutí navštěvovat aktivitu mimo místo bydliště, je na základě průzkumu považována absence aktivity v místě bydliště a na druhém místě lepší podmínky (vybavení, lektor).

Jakým způsobem jste volili zájmovou činnost, které se Vaše dítě účastní? V každém sloupci prosím křížkem označte, podle čeho jste volili.

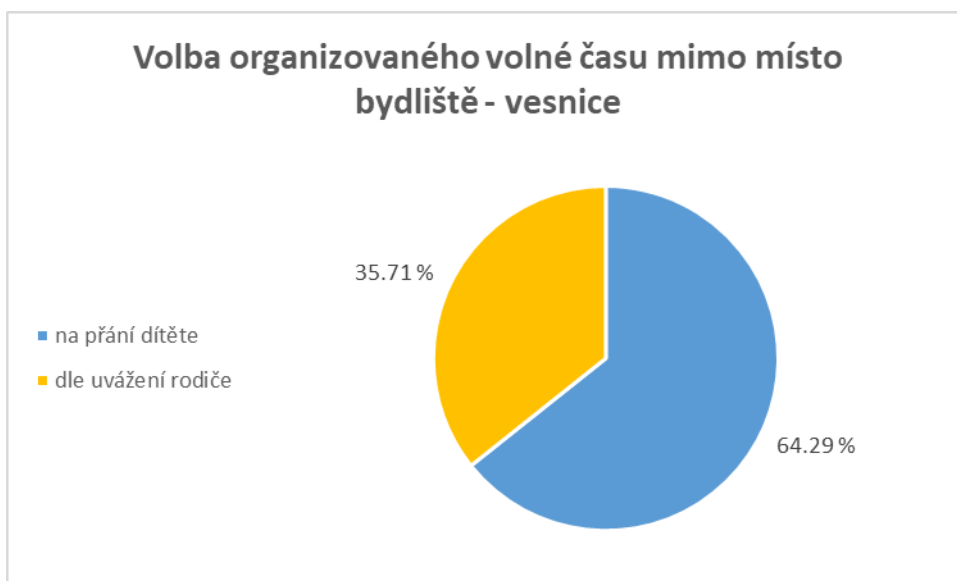
Tato výběrová otázka je opět kategorizována na vesnici a město. Na vesnici dopadly výsledky průzkumu tak, že školní družina je volena z 82,14 % dítětem, z 14,29 % dle uvážení rodičů a z 3,57 % na doporučení či jiným způsobem. Organizovaný volný čas v místě bydliště z 68,42 % dítětem a z 31,58 % dle uvážení rodičů. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště je dle výsledků volen z 64,29 % dítětem a z 35,71 % dle uvážení rodiče. (Graf 27, Graf 28, Graf 29)

Graf 27. Volba školní družiny - vesnice

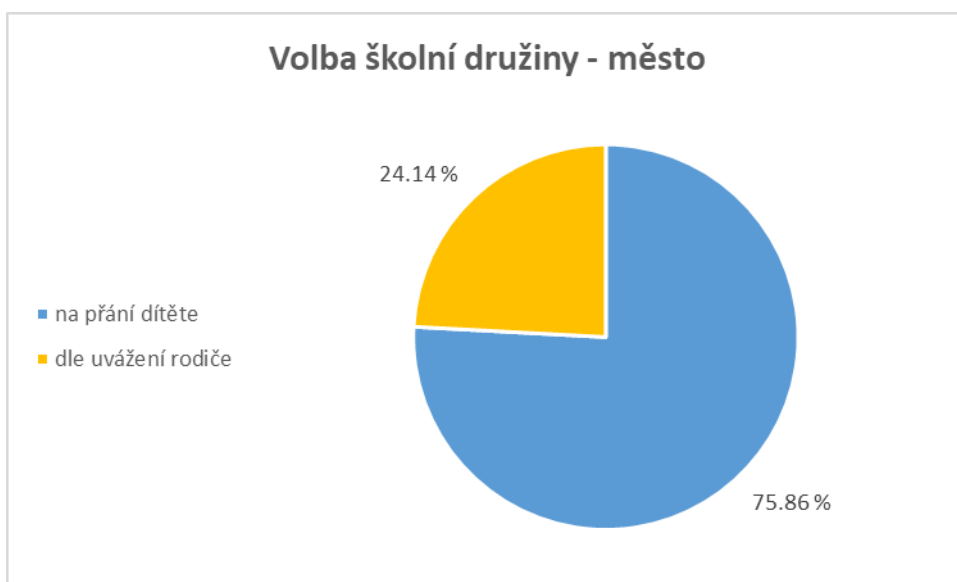

Graf 28. Volba organizovaného volného času v místě bydliště - vesnice

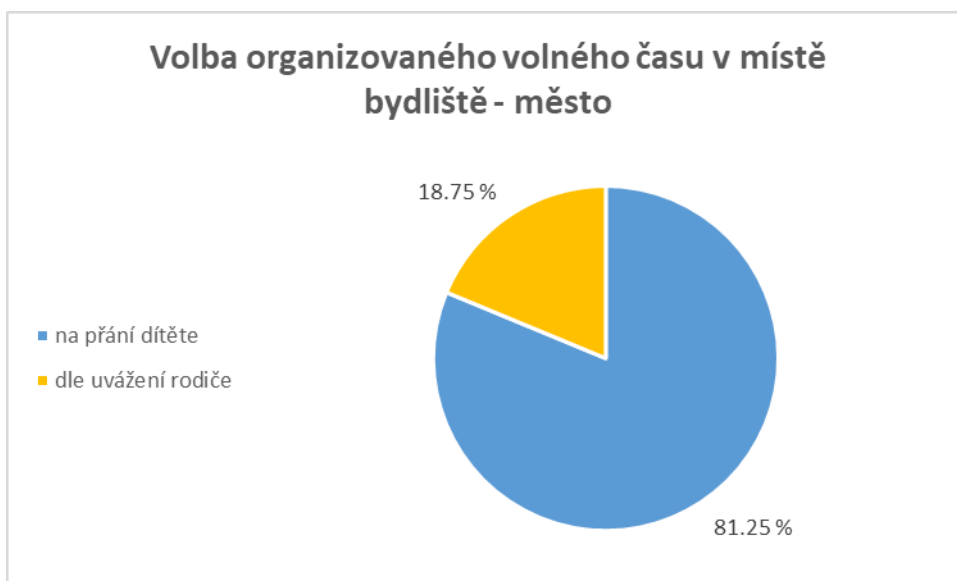

Graf 29. Volba organizovaného volného času mimo místo bydliště - vesnice

Ve městě je dle výsledků průzkumu volena školní družina ze 75,86 % na základně přání dítěte a z 24,14 % na uvážení rodičů. Organizovaný volný čas v místě bydliště je volen dítětem z 81,25 % a rodičem z 18,75 %. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště pak z 66,67 % dítětem a z 33,33 % na základě uvážení rodiče. (Graf 30, Graf 31, Graf 32)

Graf 30. Volba školní družiny - město

Graf 31. Volba organizovaného volného času v místě bydliště - město

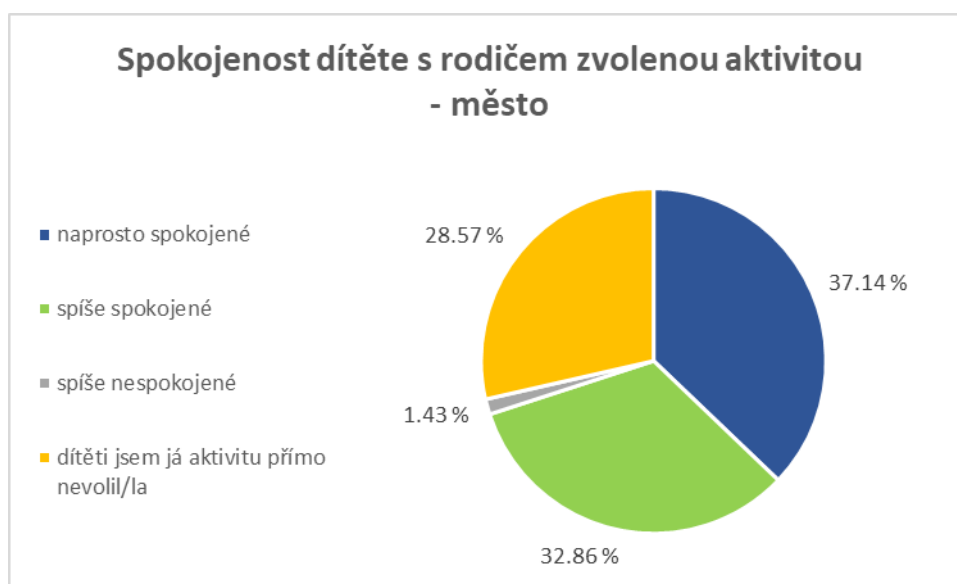

Graf 32. Volba organizovaného volného času mimo místo bydliště - město

Z výsledků tedy vyplývá, že volba organizovaných volnočasových aktivit mimo místo bydliště, je na vesnici i ve městě více méně podobně rozložena, zatímco volba organizovaného volného času v místě bydliště je ve městě více nakloněna přání dětí než na vesnici.

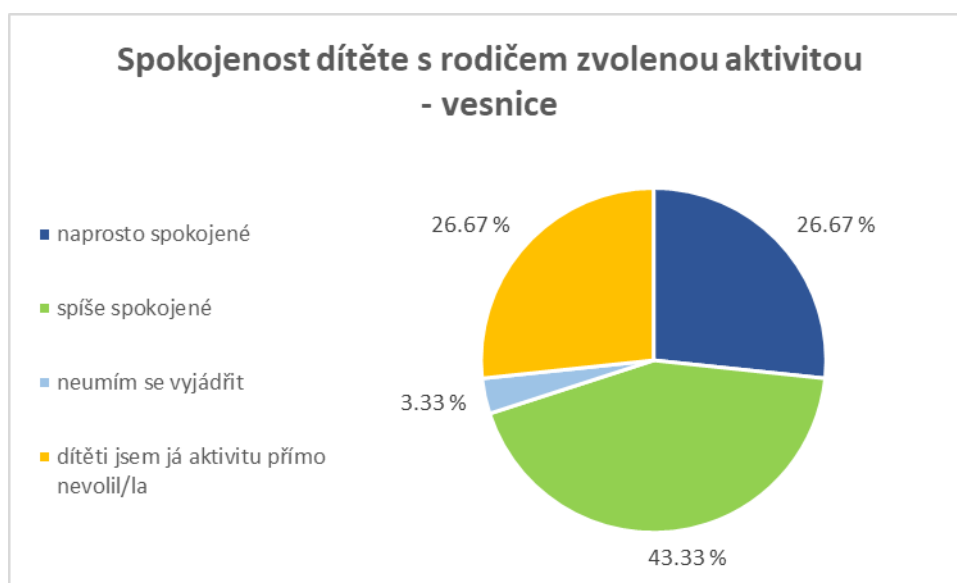
Pokud jste zvolili Vašemu dítěti jakoukoliv aktivitu Vy, je dítě s aktivitou spokojené?

Tato otázka byla koncipována jako výběrová. Respondenti zde měli možnost zvolit z šesti různých možností. Ve městě i na vesnici byly využity čtyři z nich. Ve městě byly výsledky 37,14 % pro naprosto spokojené, 32,86 % pro spíše spokojené, 1,43 % pro spíše nespokojené a 28,57 % pro dítěti jsem já aktivitu přímo nevolil/a. (Graf 33)

Graf 33. Spokojenost dítěte s rodičem zvolenou aktivitou - město

Na vesnici 26,67 % pro naprosto spokojené, 43,33 % pro spíše spokojené, 3,33 % pro neumím se vyjádřit a 26,67 % pro možnost dítěti jsem já aktivitu přímo nevolil/a. (Graf 34)

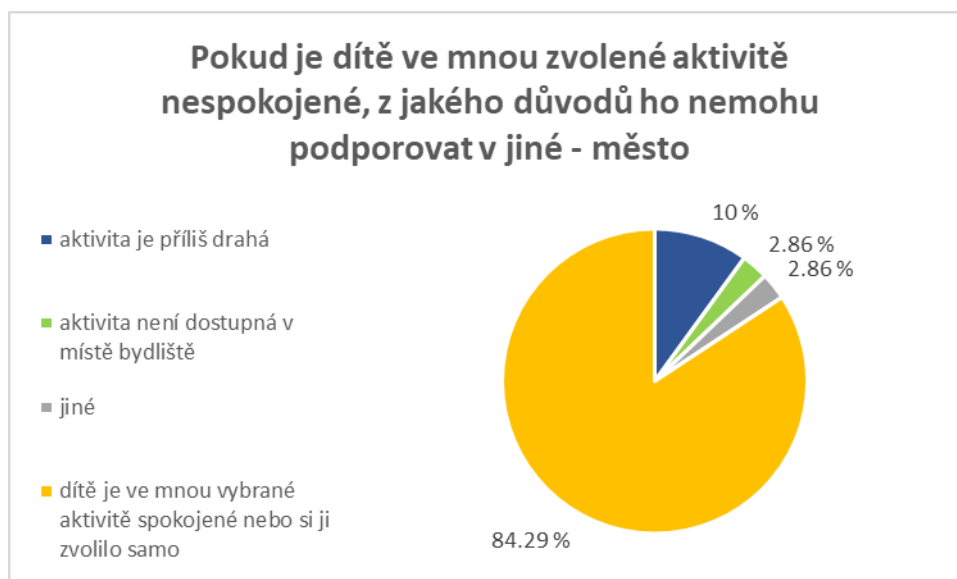

Graf 34. Spokojenost dítěte s rodičem zvolenou aktivitou - vesnice

Pokud je Vaše dítě nespokojené s Vámi vybranou aktivitou a Vy ho nemůžete podporovat v jiné, je to z důvodu, že:

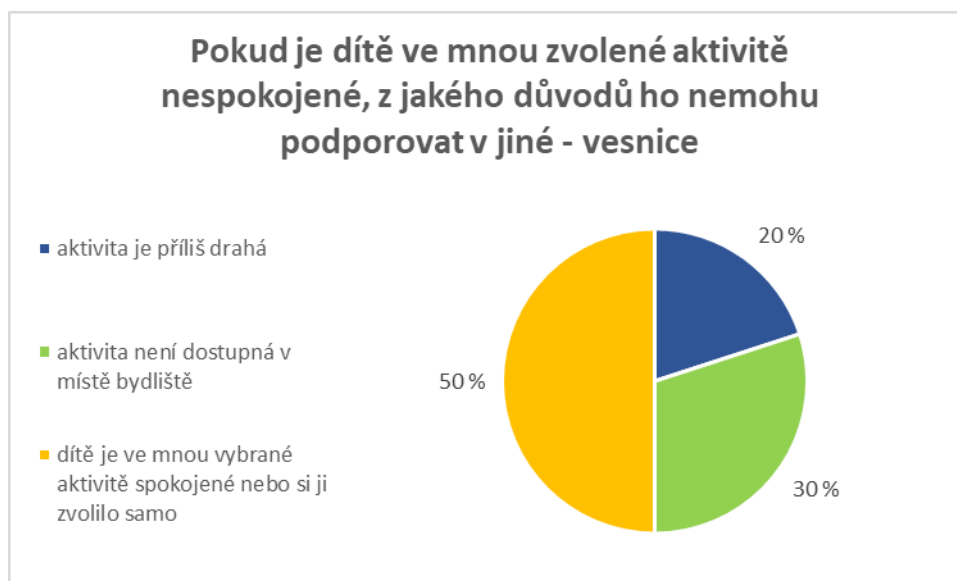
V této výběrové otázce mohli respondenti volit ze čtyř variant: dítětem vybraná aktivita je příliš drahá, dítětem vybraná aktivita není dostupná ve Vaší lokalitě, jiné a mé dítě je ve mnou vybrané aktivitě spokojené nebo si ji zvolilo samo.

Ve městě bylo využito všech čtyř možností. Pro možnost drahá volilo 10 %, není dostupná 2,86 %, jiné 2,86 % a je spokojené nebo si ji zvolilo samo 84,29 %. Jako jiné důvody byly uvedeny například zdravotní omezení nebo nedostatečný věk pro zvolenou aktivitu. (Graf 35)

Graf 35. Pokud je dítě ve mnou zvolené aktivitě nespokojené, z jakého důvodu ho nemohu podporovat v jiné - město

Na vesnici bylo využito třech možností. 20 % bylo pro příliš drahé, 30 % pro možnost, že aktivita není dostupná a 50 % pro možnost, že je dítě spokojené nebo si aktivitu zvolilo samo. (Graf 36)

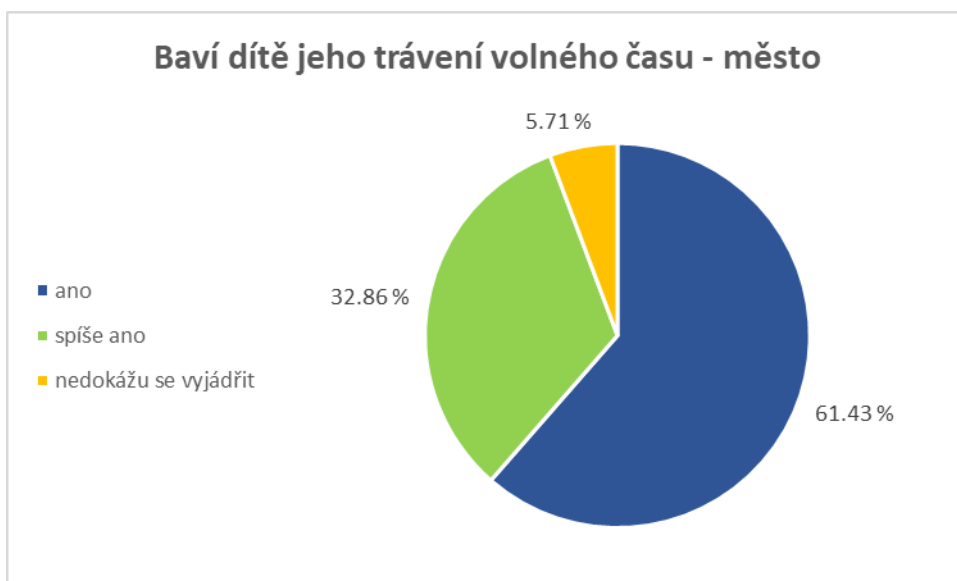

Graf 36. Pokud je dítě ve mnou zvolené aktivitě nespokojené, z jakého důvodu ho nemohu podporovat v jiné - vesnice

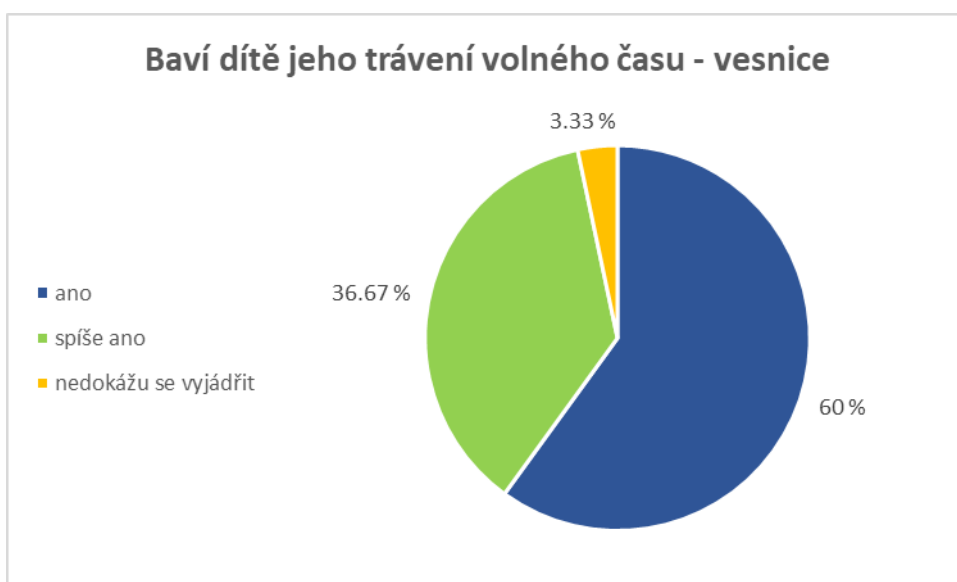
Z průzkumu vyplývá, že jak na vesnici, tak ve městě byla nejvíce volená možnost ta, že je dítě v rodičem zvolené aktivitě spokojeno nebo si ji zvolilo samo. Dále z průzkumu vyplývá také to, že cena aktivity a především její nedostupnost v místě bydliště, je volena ve výrazně větší míře respondenty z vesnice než z města.

Baví Vaše dítě jeho celkové trávení volného času?

Tato škálová položka měla pět různých možností ke zvolení. Ve městě i na vesnici bylo shodně zvoleno po třech z nich. Ve městě to podle výsledků průzkumu bylo 61,43 % pro ano, 32,86 % pro spíše ano a 5,71 % pro nedokážu se vyjádřit. (Graf 37) Na vesnici 60 % pro ano, 36,67 % pro spíše ano a 3,33 % pro nedokážu se vyjádřit. (Graf 38) Z obou výsledků tedy vyplývá, že podle rodičů jsou jejich děti s trávením svého volného času spokojeny.

Graf 37. Baví dítě jeho trávení volného času - město

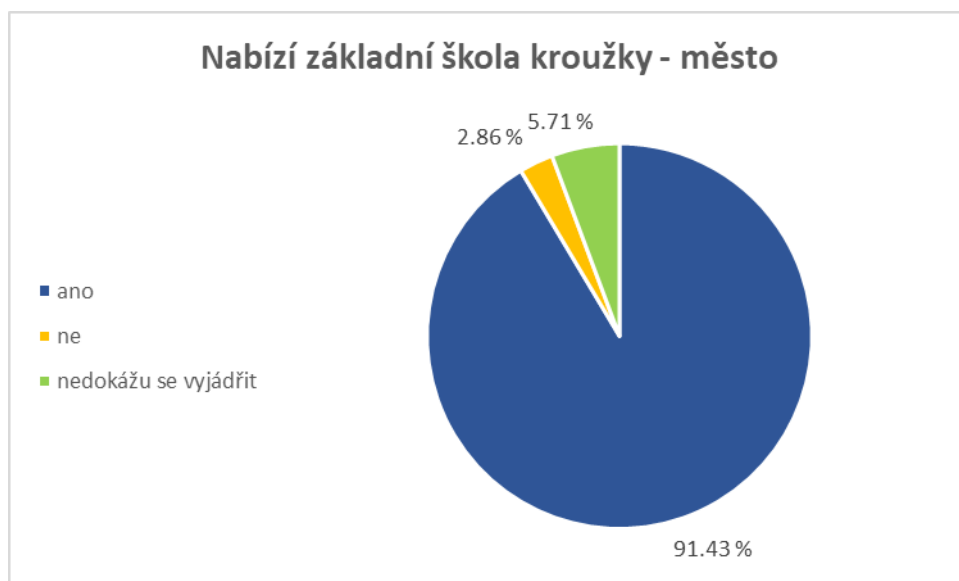

Graf 38. Baví dítě jeho trávení volného času - vesnice

Nabízí škola, do které Vaše dítě dochází nějaké kroužky?

Ve městě bylo pro ano 91,43 % respondentů, pro ne 2,86 % a pro nedokážu se vyjádřit 5,71 %. (Graf 39) Je nutné podotknout, že děti respondentů dochází do stejné základní školy, která podle odpovědí (91,43 % pro ano) kroužky nabízí. I přes to někteří z rodičů odpověděli, že ne nebo že se nedokáží vyjádřit. Jen v jednom z případů byl k možnosti: nedokážu se vyjádřit doplněn fakt, že škola nenabízí žádné vhodné kroužky pro 11 letého chlapce. Informovanost o nabídce školy není ve městě nejspíš tak vysoká jako na vesnici, kde bylo výsledkem

průzkumu 100 % ano. Všichni rodiče z vesnice se shodli na tom, že vědí, že jejich základní škola kroužky nabízí. (Graf 40)

Graf 39. Nabízí základní škola kroužky - město

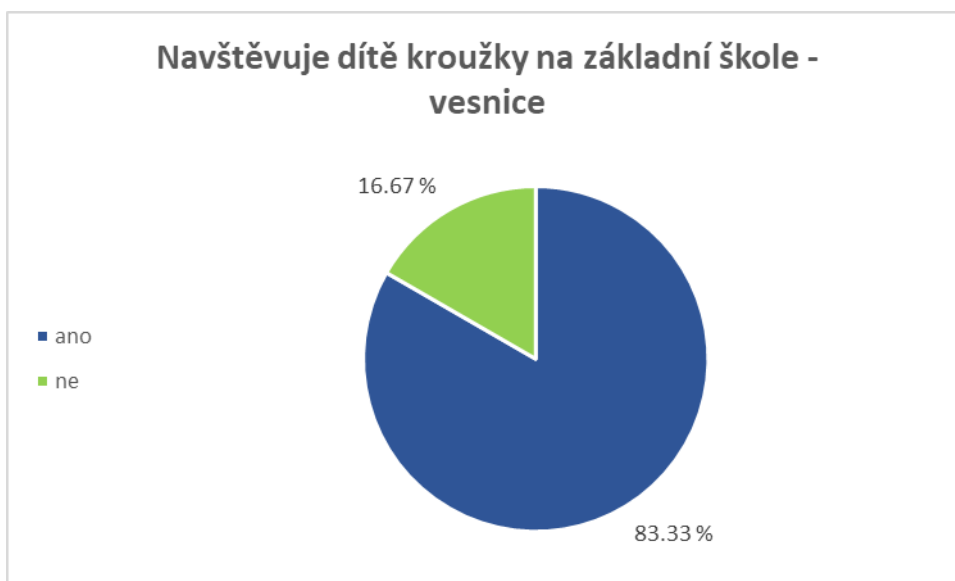

Graf 40. Nabízí základní škola kroužky - vesnice

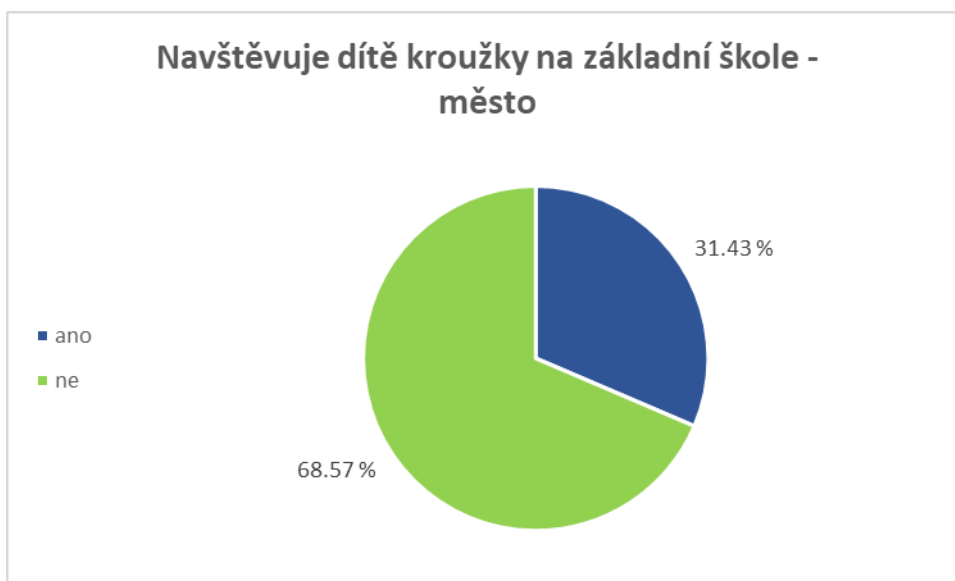
Navštěvuje Vaše dítě některý z kroužků, které nabízí škola, do které dochází?

Výsledky této výběrové otázky jsou pro vesnici 83,33 % pro ano a 16,67 % pro ne. (Graf 41) Pro město je to pouhých 31,43 % pro ano a 68,57 % pro ne. (Graf 42) Z průzkumu tedy vyplývá, že na vesnici navštěvuje kroužky nabízené školou mnohem více procent dětí

než ve městě. Je však důležité uvědomit si, že zatímco na vesnici je škola jedna z mála institucí nabízejících organizovaný volný čas, ve městě je konkurence mnohonásobně větší.

Graf 41. Navštěvuje dítě kroužky na základní škole - vesnice

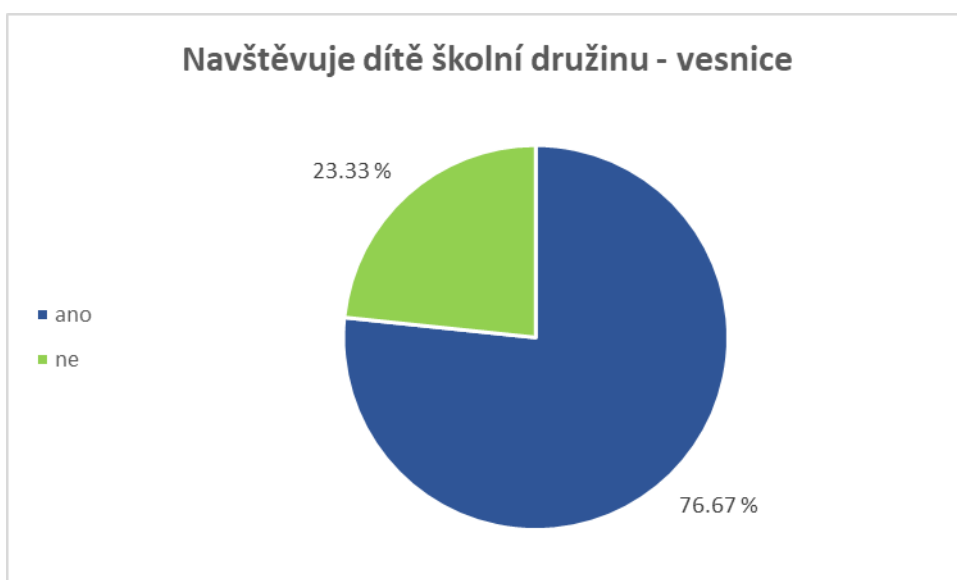
Graf 42. Navštěvuje dítě kroužky na základní škole - město

Navštěvuje Vaše dítě školní družinu?

Tato výběrová položka měla pouze dvě možnosti odpovědi, ano nebo ne. Ve městě bylo pro ano 30 % a pro ne 70 %. (Graf 43) Na vesnici bylo pro ano 76,67 % respondentů a pro ne pouze 23,33 %. (Graf 44)

Graf 43. Navštěvuje dítě školní družinu - město

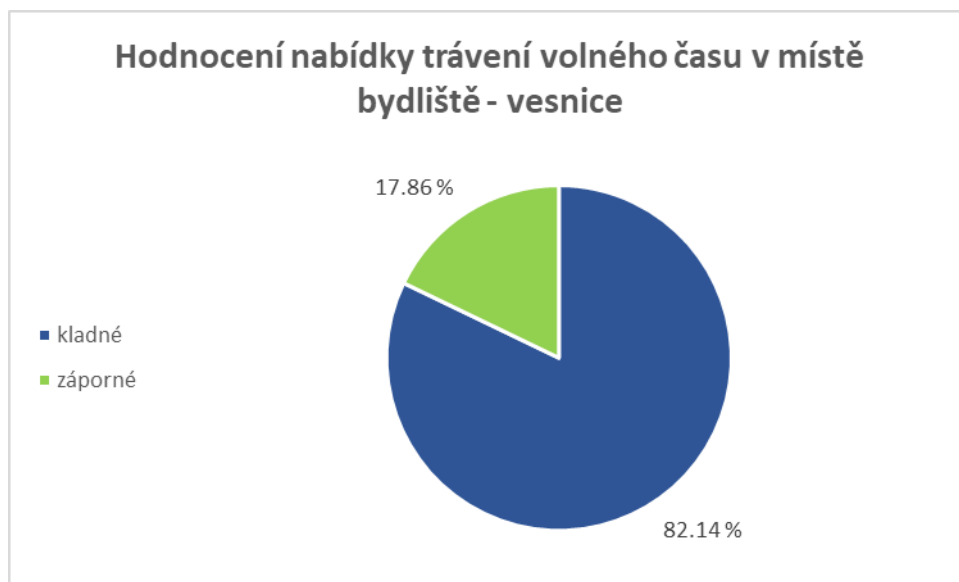
Graf 44. Navštěvuje dítě školní družinu - vesnice

Z výsledků průzkumu vychází, že družinu navštěvuje na vesnici mnohem více dětí než ve městě. Tento výsledek může být dán i věkovým rozdílem dětí, průměrný věk dětí v tomto průzkumu byl na vesnici 8,2 let, zatímco ve městě to bylo 9,9 let.

Jak hodnotíte nabídku trávení volného času v místě Vašeho bydliště?

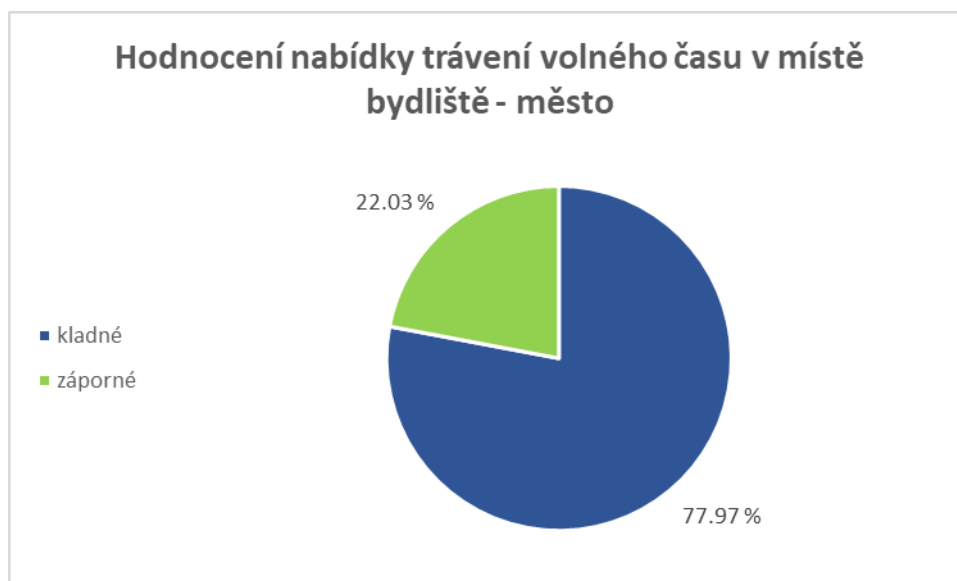
Poslední položka dotazníku byla otevřená, doplňovací. Na tuto otázku odpovědělo pouze 28 respondentů z 30 na vesnici a 59 respondentů ze 70 ve městě.

Na vesnici byly odpovědi z 82,14 % kladné a z 17,86 % záporné. Slova zachycující hodnocení byla různá. Z kladných hodnocení to bylo například označení: výborné, 100 %, dobré, velmi dobré, spokojenost, dobré podmínky, kladné, pozitivní, dostatečné, vyhovující a mnohé jim podobné. Záporné hodnocení bylo charakterizováno například jako nedostačující nebo jako málo možností k trávení volného času. (Graf 45)

Graf 45. Hodnocení nabídky trávení volného času v místě bydliště - vesnice

Ve městě byly reakce na hodnocení nabídky ze 77,97 % kladné a z 22,03 % záporné. Kladná hodnocení byla například: skvělé, kladné, pozitivní, dobré, spokojenost, dostatečné, pestrá nabídka, široká nabídka, velký výběr, uspokojivé, dostačující, adekvátní, vyhovující nebo dostatek kroužků. Ze záporných to jsou například nedostatek prostoru pro sport, málo aktivit, nic moc nabídka, nedostačující nebo například málo pestrá nabídka. (Graf 46)

Graf 46. Hodnocení nabídky trávení volného času v místě bydliště - město

5.6 Shrnutí výsledků průzkumu

V mém průzkumu bylo hlavním cílem zjistit, jak žáci 1. stupně dvou různých základních škol tráví svůj volný čas a jaký vliv má na jejich trávení volného času místo bydliště. Mým dílčím cílem bylo také zjistit, jestli ve městě tráví děti svůj volný čas jinak než na vesnici. Mým původním předpokladem bylo, že děti na vesnici budou trávit více času v přírodě, méně pak například doma na počítači. Některé mé domněnky se průzkumem opravdu potvrdily, některé naopak.

Z výsledků získaných průzkumem vyplývá, že děti navštěvující školu na vesnici mají ze 100 % všichni alespoň nějaký organizovaný volný čas, u dětí ve městě tomu tak nebylo, zde nemělo po výuce žádný organizovaný volný čas 8,57 % dotazovaných dětí. Na druhou stranu jsme se dozvěděli, že u žádného z dětí z vesnice se nevyskytla totální absence neorganizovaného volného času, ve městě se tento jev vyskytl u 31,34 % dětí. Z těchto dvou výsledků průzkumu vyplývá také to, že volný čas dětí ve městě je více rozmanitý než u dětí na vesnici, které ho dle výsledků mají rozvržen často velmi podobným způsobem. Co se týká pocitu, zdali děti mají dostatek volného času, kladněji hodnocena byla tato položka rodiči z vesnice, u městských rodičů se objevovaly mnohem častěji negativní reakce na tuto otázku. Nejsou si tedy častěji jistí, zdali jejich děti mají volného času opravdu dostatek. Z otevřené otázky týkající se aktivit vyplývá, že děti ve městě mají, což bylo mým dílčím cílem zjistit, pestřejší možnosti, co se trávení volného času týče. Město nabízí větší množství kroužků

a zájmů k výběru nežli vesnice. Na druhou stranu musím podotknout, že co se týče například elektroniky, je na tom lépe obyvatelstvo vesnice. Děti, které tráví svůj čas na PC, TV či s jinou elektronikou je ve městě procentuálně mnohem více než na vesnici. Na vesnici vedou hry a pobyt venku. Dále se na vesnici více dětí věnuje zpěvu, hudbě či nástroji, ve městě zase výtvarným a kreativním činnostem.

Z průzkumu dále vyplynulo, že rodiče na vesnici mají pocit, že místo jejich bydliště poskytuje spíše dostatek aktivit než rodiče ve městě. Ti, ačkoliv je nabídka ve městě mnohonásobně větší a pestřejší, častěji odpovídali, že nejsou s nabídkou v lokalitě svého bydliště dostatečně spokojeni. Chybělo jim často hřiště, zeleň nebo bydli na rušném sídlišti, kde se bojí nechat své děti samotné. V tom si naopak rodiče dětí z vesnice nemohli svou lokalitu vynachválit. My si můžeme klást otázku, proč k tomuto paradoxu dochází? Proč si někteří vystačí s málem a nabídku chválí, když jiní označují tu samou nabídku nebo i mnohem pestřejší a bohatší nabídku jako nedostatečnou?

Výsledky průzkumu ukazují, že důležitost pro rodiče, jak dítě tráví volný čas je hodně podobná jak na vesnici, tak ve městě. Co se týče dojíždění za aktivitami, mnohem častěji musejí dojíždět děti z vesnice, z výsledků průzkumu vyplývá, že přesně 50 %. Důležité pro dojíždění za aktivitou mimo místo bydliště jsou pro respondenty především lepší podmínky a absence aktivity. Součástí mého průzkumu bylo také posouzení, na základě čeho vybírají, zdali bude dítě navštěvovat školní družinu, kroužky v místě bydliště či mimo něj. Z průzkumu vyplynulo, že jak na vesnici, tak ve městě rozhoduje o všech těchto třech kategoriích většinou přání dítěte samotného, uvážení rodiče skončilo až na druhém místě. Další z položek byla otázka na spokojenost dítěte v rodičem zvolených aktivitách, ta byla jak na vesnici, tak ve městě téměř shodně zodpovězena a odpovědi z většiny pozitivní nebo si děti aktivitu zvolily samy. Důvody, proč nemohou dítě rodiče podporovat v jiné aktivitě, byly především na vesnici nejčastěji ty, že je aktivita drahá či nedostupná v místě bydliště. Podle výsledků průzkumu je většina dětí s trávením svého volného času spokojena, a to jak na vesnici, tak i ve městě. Obě základní školy, ve kterých byl průzkum uskutečněn, nabízí kroužky. Tyto kroužky mnohem častěji navštěvují děti z vesnice než ty z města. Stejně tomu je i se školní družinou. Co se týká výsledků poslední otevřené otázky průzkumu, kladné a záporné hodnocení se pohybuje na vesnici i městě v podobných hodnotách. Z výsledků průzkumu tedy vyplývá, že každá z nabídek v těchto lokalitách má něco do sebe a stejně jako může být pro někoho výborná, tak jiný ji může popsat jako nedostatečnou.

Jiných prací, které se zabývají rozdíly mezi trávením volného času na vesnici a ve městě, existuje několik. Mládeži a starším dětem se ve svých pracích věnovaly Lenka Dražková z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 2014 ve své diplomové práci s názvem: Rozdíly ve způsobu trávení volného času žáků 2. stupně základní školy žijících ve městě a na venkově a Stanislava Němcová z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně v roce 2015, ve své bakalářské práci: Volný čas pubescentů žijících ve městě a na vesnici. Dále Petra Kubinová z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně v roce 2008 ve své bakalářské práci nazvané: Vesnice a město – rozdíly ve vyplnění volného času mládeže a také Tereza Burkotová z Ostravské univerzity v roce 2018, ve své bakalářské práci: Trávení volného času mládeže na vesnici a ve městě.

Rozdílům trávení volného času na vesnici a ve městě u dětí se, stejně jako já ve své práci, věnovaly Jana Tomášová z Univerzity Hradec Králové v roce 2017 ve své bakalářské práci: Specifika trávení volného času dětí ve městě a na vesnici a v roce 2011 Veronika Miholová z Masarykovy univerzity ve své bakalářské práci: Rozdíly ve způsobu trávení volného času dětí mladšího školního věku na vesnici a ve městě. Kdybych měla porovnat v pár výsledcích průzkumu moji práci s poslední výše zmíněnou, liší se výsledky například v množství aktivit, které děti vykonávají. V mém průzkumu vyšlo najevo, že děti ve městě mají více rozmanitých možností a využívají pestřejší a bohatší škálu aktivit než děti na vesnici, zatímco v poslední výše zmíněné práci byl výsledkem opak, tedy to, že děti na vesnici navštěvují více rozmanitých aktivit než ty ve městě. V tom, že je však nabídka bohatá a pestrá i na vesnici se shodují obě práce. Posledním aspektem, kterému bych se chtěla v rámci porovnávání výsledků věnovat a který byl zkoumán v obou pracích, jsou počítače. Z výsledků porovnávané práce vyplývá, že děti z města tráví počítačem více času než děti z vesnice. Z výsledků mého průzkumu rovněž vyplývá fakt, že se děti z města počítačům a jiné elektronice věnují více než děti z vesnice.

V rámci hledání podobných prací na mnou zkoumané téma jsem však nenašla žádnou, která by zkoumala aktuální situaci v Pardubicích a okolí. Z tohoto důvodu si myslím, že by mohla být má práce a výsledky průzkumu užitečné a zajímavé pro rodiče žáků, pedagogické pracovníky nebo kohokoliv, koho situace ohledně trávení volného času dětí ve městě a na vesnici zajímá, třeba právě v Pardubicích a okolí.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na rozdíly mezi trávením volného času žáků na 1. stupni základní školy na vesnici a v centru města. V teoretické části jsem se zabývala pojmy volný čas, výchova ve volném čase, rozdíly mezi městem a vesnicí a také vývojovou psychologií mladšího a středního školního věku.

V praktické části jsem prováděla průzkumné šetření, které bylo uskutečněno pomocí dotazníků. Respondenty mého průzkumu byli rodiče žáků 1. stupně na dvou základních školách, na vesnici a ve městě. Získaná data jsem analyzovala a zjistila, jakým způsobem tráví tyto děti svůj volný čas a jaká je nabídka k trávení volného času v těchto dvou zvolených lokalitách.

V rámci zodpovězení si předem položených průzkumných otázek z mého průzkumu vyplynulo, že děti ve městě tráví svůj čas rozmanitějšími způsoby, než děti na vesnici. Ve městě je nabídka pestřejší, ale neznamená to, že musí vyhovovat každému. Podmínky, které mohou být pro někoho perfektní, mohou být pro druhého nedostačující, to se projevilo hlavně u odpovědí rodičů žáků z města. Ve městě i na vesnici je pro rodiče stejně důležité to, jak kvalitně tráví jejich děti volný čas. Co se týká počtu hodin organizovaného volného času, z výsledků vyplývá, že na vesnici mají všechny děti na rozdíl od města alespoň nějaký organizovaný i neorganizovaný volný čas. Co se týká lokálního prostředí, častěji byli spokojeni rodiče z vesnice než rodiče dětí z města. Na vesnici i ve městě mají podle výsledků průzkumu hlavní slovo při výběru aktivit ve většině případů děti, na druhém místě pak záleží také na uvážení rodičů. Hlavními důvody proč děti využívají možnost trávit svůj volný čas v jiné lokalitě, jsou především absence aktivity v místě bydliště a lepší podmínky. Z výsledků průzkumu vyplývá, že obě školy nabízí kroužky, ale jak o ně, tak o školní družinu, je větší zájem u dětí na vesnici než u dětí ve městě. Tento výsledek může být však způsoben věkem dětí v mém průzkumu a také nabídkou města a vesnice, kdy je ve městě konkurence, co se aktivit týká, mnohonásobně větší. Posledním důležitým faktem, který jsme se mohli na základě průzkumu dozvědět je, že většina dětí, jak na vesnici, tak i ve městě, je se svým trávením volného času spokojena, a to je to nejdůležitější.

Seznam zkratk

PC - počítač

TV - televize

Seznam literatury

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 8086784061.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 8073150042.

KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

NĚMEC, Jiří. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 8073150123.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. vyd., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 9788024625584.

TOMÁŠOVÁ, Alexandra. *Mateřskou školou ke školní připravenosti*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7464-231-9

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1.

Seznam elektronických zdrojů

Dříteč. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Dříteč>

Katalog pro volný čas dětí a mládeže [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <http://www.pardubice.eu/o-pardubicich/katalog-pro-volny-cas-deti-a-mladeze/>

Občanské sdružení Dříteč, z.s. [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <https://osdritec.webnode.cz/>

Obec Dříteč: Akce v obci [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <http://www.dritec.cz/index.php/akce-v-obci>

Pardubice. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubice>

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. Základy pedagogiky volného času [online]. Agentura Gevak, 2013 [cit. 2018-05-23]. ISBN 978-80-86768-73-1.

Dostupné z: <https://pavla-vyhnalkova.webnode.cz/files/200000156-401e34210e/Základy%20pedagogiky%20volného%20času.pdf>

Vysokoškolské kvalifikační práce [online]. [cit. 2018-05-24]. Dostupné z: <https://theses.cz/>

ZÁKLADNÍ A MATEŘSKÁ ŠKOLA DŘÍTEČ: Kroužky [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <http://www.zs.dritec.cz/index.php/sbor>

Seznam grafů

Graf 1. Věk dětí - vesnice	35
Graf 2. Věk dětí - město	36
Graf 3. Pohlaví dětí - vesnice	36
Graf 4. Pohlaví dětí - město.....	37
Graf 5. Základní škola	37
Graf 6. Organizovaný volný čas po výuce - vesnice	38
Graf 7. Organizovaný volný čas po výuce - město.....	38
Graf 8. Neorganizovaný volný čas - vesnice	39
Graf 9. Neorganizovaný volný čas - město	39
Graf 10. Dostatek volného času z pohledu rodiče - vesnice.....	40
Graf 11. Dostatek volného času z pohledu rodiče - město	40
Graf 12. Záluby - vesnice	41
Graf 13. Záluby - město.....	42
Graf 14. Dostatek aktivit - vesnice	43
Graf 15. Dostatek aktivit - město.....	44
Graf 16. Trávení volného času z pohledu rodiče - vesnice.....	45
Graf 17. Trávení volného času z pohledu rodiče - město	46
Graf 18. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště - město	46
Graf 19. Organizovaný volný čas mimo místo bydliště - vesnice.....	47
Graf 20. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (lepší podmínky) - město.....	48
Graf 21. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (absence aktivity) - město.....	48
Graf 22. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (doporučení) - město.....	49
Graf 23. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (jiné) - město.....	49
Graf 24. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (lepší podmínky) - vesnice	50
Graf 25. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (absence aktivity) - vesnice	50
Graf 26. Důvody ke zvolení aktivity mimo bydliště (doporučení) - vesnice	51
Graf 27. Volba školní družiny - vesnice	52
Graf 28. Volba organizovaného volného času v místě bydliště - vesnice.....	52
Graf 29. Volba organizovaného volného času mimo místo bydliště - vesnice	53
Graf 30. Volba školní družiny - město.....	53
Graf 31. Volba organizovaného volného času v místě bydliště - město	54

Graf 32. Volba organizovaného volného času mimo místo bydliště - město	54
Graf 33. Spokojenost dítěte s rodičem zvolenou aktivitou - město.....	55
Graf 34. Spokojenost dítěte s rodičem zvolenou aktivitou - vesnice	55
Graf 35. Pokud je dítě ve mnou zvolené aktivitě nespokojené, z jakého důvodu ho nemohu podporovat v jiné - město	56
Graf 36. Pokud je dítě ve mnou zvolené aktivitě nespokojené, z jakého důvodu ho nemohu podporovat v jiné - vesnice.....	57
Graf 37. Baví dítě jeho trávení volného času - město	58
Graf 38. Baví dítě jeho trávení volného času - vesnice	58
Graf 39. Nabízí základní škola kroužky - město	59
Graf 40. Nabízí základní škola kroužky - vesnice.....	59
Graf 41. Navštěvuje dítě kroužky na základní škole - vesnice.....	60
Graf 42. Navštěvuje dítě kroužky na základní škole - město	60
Graf 43. Navštěvuje dítě školní družinu - město	61
Graf 44. Navštěvuje dítě školní družinu - vesnice.....	61
Graf 45. Hodnocení nabídky trávení volného času v místě bydliště - vesnice.....	62
Graf 46. Hodnocení nabídky trávení volného času v místě bydliště - město	63

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Mapa - lokalita školy ve městě Pardubice

Příloha č. 3: Mapa - lokalita obce Dřítěč

Příloha č. 1: Dotazník

1. Věk dítěte:

2. Pohlaví dítěte:

- a) chlapec
- b) dívka

3. Moje dítě navštěvuje školu v:

- a) město
- b) vesnice

4. Kolik organizovaného volného času má Vaše dítě po výuce (družina, kroužky)?

- a) 1 hodinu a méně
- b) 2 až 3 hodiny
- c) 4 a více hodin
- d) po výuce nemá žádný organizovaný volný čas

5. Kolik neorganizovaného volného času má Vaše dítě? (např. hraní doma/venku, pobyt u prarodičů) Vyjma denních povinností (spánek, jídlo, hygiena).

- a) 1 hodinu a méně
- b) 2 až 3 hodiny
- c) 4 a více hodin
- d) nemá žádný neorganizovaný volný čas

6. Máte pocit, že má Vaše dítě dostatek volného času?

ano – spíše ano – nedokážu se vyjádřit – spíše ne – ne

7. Čemu se Vaše dítě rádo věnuje?

.....

8. Myslíte si, že je v okolí Vašeho bydliště dostatek aktivit, pro děti, k trávení volného času? Případně prosím o odůvodnění Vaší odpovědi na volném řádku níže.

ano – spíše ano – nedokážu se vyjádřit – spíše ne – ne

Odůvodnění:

.....

9. Je pro Vás důležité to, jak Vaše dítě tráví volný čas?

ano – spíše ano – nedokážu se vyjádřit – spíše ne – ne

10. Navštěvuje Vaše dítě nějaký kroužek/oddíl/aktivitu mimo vesnici/město kde žijete?

a) ano

b) ne

11. Které důvody Vás vedly ke zvolení aktivity, na kterou musí Vaše dítě dojíždět mimo okolí bydliště? (Označte důležitost důvodů křížky v tabulce. Pokud jsou Vaše důvody jiné než nabízené, prosím doplňte konkrétní důvod do nejspodnější kolonky.)

Pokud Vaše dítě nenavštěvuje žádnou aktivitu mimo okolí bydliště, tuto otázku nevyplňujte.

	nedůležité	spíše nedůležité	nedokážu se vyjádřit	spíše důležité	nejdůležitější
lepší podmínky (vybavení, lektor)					
absence této aktivity v místě bydliště					
doporučení					
jiné důvody:					

12. Jakým způsobem jste volili zájmovou činnost, které se Vaše dítě účastní? V každém sloupci prosím křížkem označte, podle čeho jste volili.

	školní družina, kroužky ve škole	organizovaný volný čas v rámci bydliště	organizovaný volný čas mimo bydliště
na přání dítěte			
dle svého uvážení			
na doporučení / jiným způsobem			

13. Pokud jste zvolili Vašemu dítěti jakoukoliv aktivitu Vy, je dítě s aktivitou spokojené?

- a) naprosto spokojené
- b) spíše spokojené
- c) neumím se vyjádřit
- d) spíše nespokojené
- e) nespokojené
- f) dítěti jsem já aktivitu přímo nevolil/a

14. Pokud je Vaše dítě nespokojené s Vámi vybranou aktivitou a Vy ho nemůžete podporovat v jiné, je to z důvodu, že:

- a) dítětem vybraná aktivita je příliš drahá
- b) dítětem vybraná aktivita není dostupná ve Vaší lokalitě
- c) jiné:
- d) mé dítě je ve mnou vybrané aktivitě spokojené nebo si ji zvolilo samo

15. Baví Vaše dítě jeho celkové trávení volného času?

ano – spíše ano – nedokážu se vyjádřit – spíše ne – ne

16. Nabízí škola, do které Vaše dítě dochází nějaké kroužky?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu se vyjádřit

17. Navštěvuje Vaše dítě některý z kroužků, které nabízí škola, do které dochází?

- a) ano, navštěvuje
- b) ne, nenavštěvuje
- c) ne nenavštěvuje, protože škola žádný nenabízí

18. Navštěvuje Vaše dítě školní družinu?

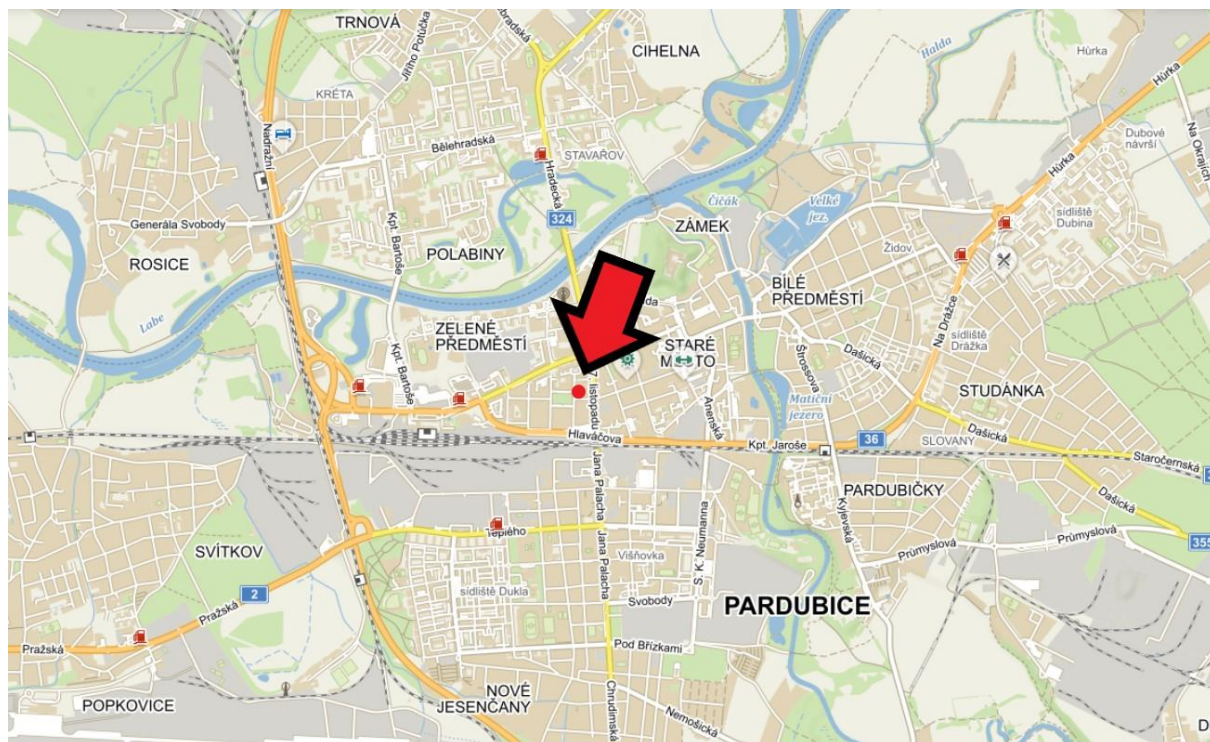
- a) ano
- b) ne

19. Jak hodnotíte nabídku trávení volného času v místě Vašeho bydliště?:

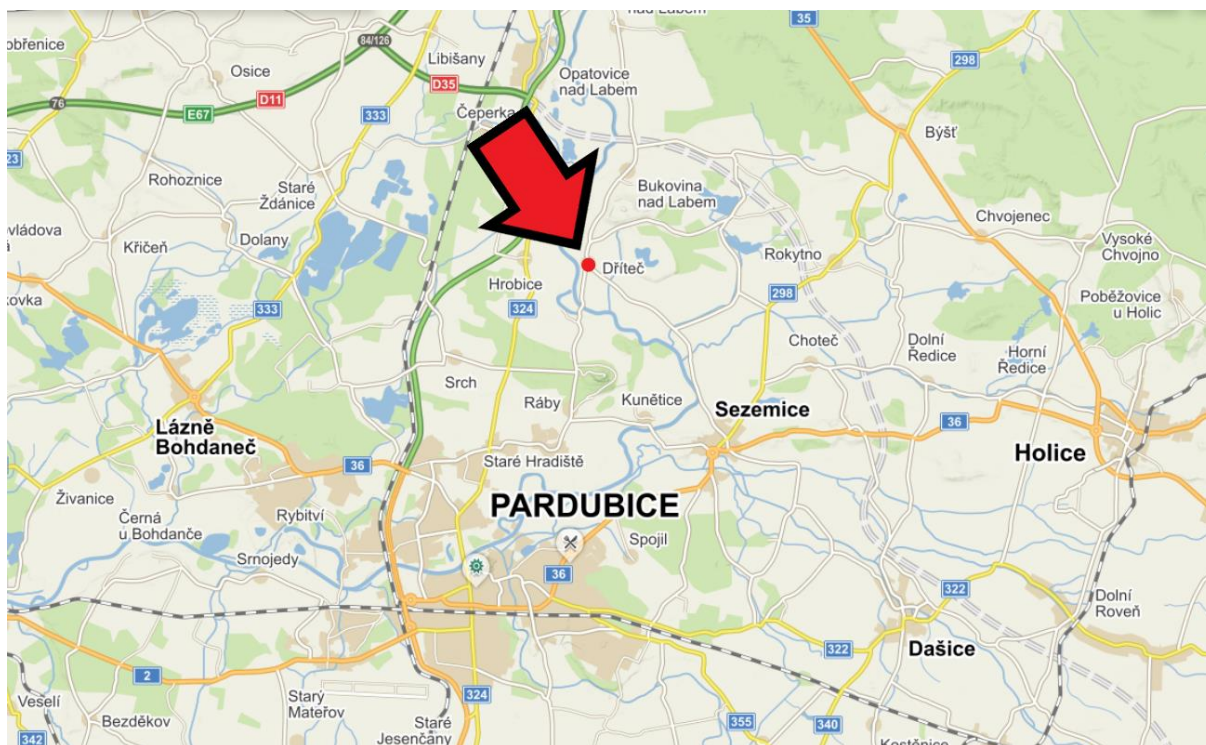
.....

Ještě jednou velice děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku. Hezký den.

Příloha č. 2: Mapa - lokalita školy ve městě Pardubice

Příloha č. 3: Mapa - lokalita obce Dříteč

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kateřina Dunovská
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Rozdíly mezi trávením volného času žáků 1. stupně základní školy na vesnici a v centru města
Název v angličtině:	Differences between spending leisure time of pupils in the village and in the city center at the first grade of a primary school
Anotace práce:	Tématem práce jsou rozdíly mezi trávením volného času žáků na 1. stupni základní školy na vesnici a v centru města. Teoretická část se zabývá pojmy volný čas, výchova ve volném čase, rozdíly mezi městem a vesnicí a vývojovou psychologií mladšího a středního školního věku. Praktická část zjišťuje pomocí dotazníků, jak tráví děti svůj volný čas a jaké jsou rozdíly na vesnici a ve městě a zdali má na trávení jejich volného času vliv prostředí.
Klíčová slova:	volný čas, výchova ve volném čase, funkce, cíle a podmínky výchovy ve volném čase, obsah a subjekty zájmového vzdělávání, rozdíly město a vesnice, lokální prostředí, vývojová psychologie mladšího a středního školního věku
Anotace v angličtině:	The theme of the thesis is the differences between the leisure time of pupils in elementary school in the village and in the city center. The theoretical part deals with the notions of leisure time, education in leisure time, differences between city and village and developmental psychology of younger and middle school age. The practical part explores, by using the questionnaires, how the children spend their leisure time, what are the differences in the village and in the city and whether the environment can influence their leisure time.

Klíčová slova v angličtině:	leisure time, education in leisure time, functions, goals and conditions of education in leisure time, content and subjects of interest education, differences between city and village, local environment, developmental psychology of younger and middle school age
Přílohy vázané v práci:	1 – Dotazník 2 – Mapa - lokalita školy ve městě Pardubice 3 – Mapa - lokalita obce Dřítěč
Rozsah práce:	73 s.
Jazyk práce:	český